

Työntekijöiden kokemuksia työpareittain toteutettavasta omaohjaajuudesta vaativan tason lastensuojelulaitoksessa

Nea Kilkki

Laurea-ammattikorkeakoulu

**Työntekijöiden kokemuksia työpareittain toteutettavasta oma-
ohjaajuudesta vaativan tason lastensuojelulaitoksessa**

Nea Kilkki
Sosionomikoulutus
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2025

Nea Kilkki

Työntekijöiden kokemuksia työpareittain toteutettavasta omaohjaajuudesta vaativan tason lastensuojelulaitoksessa

Vuosi

2025

Sivumäärä

55

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus työpareina toteutettavasta omaohjaajatyöstä vaativan tason lastensuojelulaitoksessa. Opinnäytetyön toimeksiantajana oli eteläsuomalainen vaativan tason lastensuojelulaitos, jonka työntekijöiden haastatteluilla selvitettiin omaohjaajien kokemuksia työparimallista. Tarkoituksena oli saada paitsi työntekijöiden ääni kuuluviin, myös kuulla heidän näkökulmastaan lasten mahdollisia ajatuksia omaohjaajien parityöstä. Tavoitteena oli nostaa tarkasteluun lastensuojelulaitoksissa keskeinen työmenetelmä, josta ei aikaisemmin ollut tehty vastaavaa tutkimusta, sekä kartoittaa ja tehdä näkyväksi työparimallissa mahdollisesti ilmeneviä kehittämistarpeita.

Teoreettinen viitekehys rakentui ensinnäkin lastensuojelusta: sijaishuollon laitoshoidosta ja vaativan tason erityispiirteistä. Toiseksi omaohjaajuudesta ja siihen kietoutuvasta kiintymyssuhteenäkökulmasta, sekä viimeiseksi työparityöskentelystä, jonka osalta opinnäytetyö suuntasi tarkastelun myös moniammatillisuuteen ja työmallin vaikutuksiin työhyvinvointiin ja työssä jaksamiseen. Tietoperustaan valikoidut teemat ohjasivat tutkimuksen suuntaa konkreettisesti muodostaen teemahaastattelurungon aineistonkeruuvaiheen perustaksi. Tutkimusaineisto koostui viiden laitoksessa omaohjaajana toimivan tai toimineen työntekijän teemahaastatteluista, jotka nauhoitettiin, litteroitiin ja analysoitiin sisällönanalyysin avulla.

Keskeisimpiä löydöksiä tutkimuksessa olivat, että työntekijät kokevat omaohjaajien työpareina työskentelyn yleisesti ottaen myönteisenä asiana, vaikkakin työmallin optimaalisessa toteutuksessa on vielä kehittämisen varaa. Työparityöskentely nähdään paitsi lasten kannalta erilaisia suhteita mahdollistavana ja turvalliseksi koetun aikuisen saatavillaoloa lisäävänä tekijänä, myös työntekijöiden omaa työssä jaksamista tukevana tekijänä erityisesti työskenneltäessä vaativan tason laitoksessa, jossa työ on luonteeltaan raskasta. Haasteita yhdessä työskentelylle arjessa asettaa ennen kaikkea ajan riittämättömyys ja sen myötä vaikeudet työparin välisessä kommunikaatiossa. Osin ajan organisointi ja yhteisen työskentelyn mahdollistuminen on työntekijöistä itsestään kiinni, mutta myös työnantajalta toivotaan enemmän tukea työparityön toteuttamiseen käytännössä. Tutkimus tuotti paitsi työn kehittämisessä hyödynnettävää informaatiota opinnäytetyön toimeksiantajalle, myös mahdollisesti muiden vastaavien laitosten työmallien tarkastelussa suuntaa antavasti hyödynnettävää tietoa.

Asiasanat: vaativa lastensuojelu, sijaishuollon laitoshoido, omaohjaajatyö, työparityö

Nea Kilkki

A High-Intensity Child Welfare Institution Employees' Experiences of the Personal Instructor Work Performed in Pairs

Year

2025

Pages

55

In this Bachelor's thesis the pair work of the personal instructors in a high-intensity child welfare facility was examined using a qualitative method. The thesis was commissioned by a high-intensity child welfare facility in southern Finland and the personal instructors' experiences of the pair working model were examined by interviewing the employees of the particular facility. The purpose of the thesis was not only to make the employees' voices to be heard but also to hear about the children's possible thoughts on the personal instructors' pair work from the employees' point of view. The objective was to bring up for a review a topic of which had not been previously done any research alike, and also to map and to make visible the possible needs that might appear for development in the pair working model.

The theoretical framework was first of all built on child welfare, namely institutional foster care and the special features of high-intensity child welfare. Secondly, working as a personal instructor and the attachment relationships' point of view related to it. And lastly pair work, regarding to which the thesis directed the review towards multi-professionalism and the pair working model's influence on work well-being and coping with work. The themes chosen to be used to the theoretical background defined the direction of the study concretely forming the frame of the thematic interviews as the base of the data collection phase. The research material consisted of five thematic interviews of employees who work or have worked as a personal instructor in the particular facility. The interviews were recorded, transcribed and analyzed using content analysis.

The main findings of the study were that generally the pair working of the personal instructors is perceived positively among employees, even though there still is need for development for optimal implementation of the working model. Pair working is seen to not only benefit the children by enabling them to have diverse kinds of relationships and having an adult perceived as safe more available for them but also to support the employees to cope with the work. Especially working in a high-intensity child welfare facility, in which the work is burdensome by nature. Challenges to working together in everyday life in particular are caused by the inadequacy of time and with that the difficulties in communication between the working pair. Partially the organization of time and enabling joint working is up to the employees themselves, but also more support from the employer for implementing pair working in practice is hoped for. The study not only produced useful information for work development for the commissioner of the thesis, but possibly also information that can be used indicatively for surveying the working models in other equivalent facilities as well.

Keywords: high-intensity child welfare, institutional foster care, personal instructor work, pair work

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Lastensuojelu toimintaympäristönä	8
2.1	Lastensuojelun sijaishuolto	9
2.1.1	Sijoituspaikan valinta	10
2.1.2	Sijoituksen alkaminen.....	10
2.1.3	Hoito ja kasvatusta sijaishuollon laitoksen arjessa	11
2.2	Vaativan tason laitoshoido	12
2.2.1	Vaativan sijaishuollon asiakkaat.....	12
2.2.2	Lastensuojelu ja lastenpsykiatria	13
2.2.3	Työorientaatiot vaativan tason laitoksessa	14
3	Omaohjaajatyö sijaishuollossa	15
3.1	Omaohjaajan työnkuva	16
3.2	Omaohjaajatyön prosessi ja vaiheet	17
3.3	Omaohjaajatyöskentelyn korjaavat kokemukset kiintymyssuhteissa	18
4	Työparina työskentely	20
4.1	Onnistuneen työparityöskentelyn edellytykset ja mahdollisuudet	20
4.2	Työparityöskentely ja työssä jaksaminen.....	21
4.3	Moniammatillisuus	22
5	Tutkimuksen toteuttaminen	22
5.1	Laadullinen tutkimus	23
5.2	Aineistonkeruu teemahaastatteluina	24
5.3	Aineiston käsittely ja analysointi	26
6	Eettiset kysymykset ja luotettavuus.....	29
7	Tulosten esittely.....	31
7.1	Omaohjaajatyö vaativan tason laitoksessa	32
7.1.1	Omaohjaajan työnkuva ja rooli.....	32
7.1.2	Edellytykset työhön	35
7.1.3	Asiakkaiden tarpeet.....	35
7.2	Työparimallin hyödyt	36
7.2.1	Työtehtävien suorittaminen.....	37
7.2.2	Vaikutus työssä jaksamiseen	38
7.2.3	Kahden omaohjaajan edut lapsen näkökulmasta	39
7.3	Työparimallin haasteet.....	40
7.3.1	Omaohjaajaparin välistä yhteistyötä vaikeuttavat tekijät	40
7.3.2	Työparimallin haasteet suhteessa omaohjattavaan	41
7.3.3	Työntekijöiden kehittämissuhteet	42

8	Johtopäätökset	44
9	Pohdinta	46
	Lähteet.....	48
	Kuvat	52
	Liitteet	53

1 Johdanto

Viimeisimmän lastensuojelun tilastoraportin mukaan vuonna 2023 kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia oli 17 299, joista 49% oli sijoitettuna laitoksiin (Forsell & Kuoppala 2024, 10-13). Sijaishuollon laitoshoidossa ympärivuorokautisella hoidolla ja kasvatuksella taataan lapselle turvallinen kasvuympäristö ja arki, jossa lapsen yksilölliset tarpeet ja elämäntilanne huomioidaan. Lapsen tarpeisiin vastaavan laitoshoidon järjestäminen on ammatillisesti vaativa tehtävä, joka edellyttää laitoksen työntekijöiltä vahvaa kasvatuksellista ja terapeuttista tietoa, taitoa ja menetelmällistä osaamista. (Timonen-Kallio, Yliruka & Närhi 2017, 13-15.) Sijaishuollon laatuksenteoreissa (Lastensuojelun laatusuositus 2019, 62-73) on määritelty laitospalvelun tuottajan ja yksikön vastuuhenkilön velvollisuudeksi varmistaa, että lastensuojelulaitokseen sijoitettaessa lapselle nimetään omaohjaaja tai omaohjaajat, jotka ovat ensisijaisessa vastuussa lapsen huolenpidosta, hoidosta ja kasvatuksesta sijoituksen aikana.

Sijaishuollon laitostyöntekijät tekevät kasvatustyötä paitsi pedagogisista lähtökohdista, he myös työskentelevät reflektiivisesti ja tukevat lasta kokonaisvaltaisesti arjessa sekä konkreettisesti viettävät aikaa lapsen kanssa ja elävät elämää lapsen rinnalla. Sijaishuollossa työskentelevillä ammattilaisilla on erityinen vastuu asettua suhteeseen sijoitettujen lasten kanssa ja omaohjaajana turvallisen ja korjaavan kiintymyssuhteen muodostuminen on työskentelyssä ensisijaisesti tavoiteltava päämäärä. Tietoinen, ammatillinen ja julkinen omaohjaajasuhde muodostavat lastensuojelulaitoksessa tapahtuvan kasvatustyön perustan. (Timonen-Kallio ym. 2017, 26.) Omaohjaajatyöskentelyä voidaan pitää laitoshoidon keskeisimpänä työmenetelmänä sijaishuollossa: se takaa lapsen yksilöllisiä tarpeita ja elämäntilannetta huomioivan, laadukkaan hoidon ja kasvatuksen arjessa (Hirvonen 2023, 64).

Opinnäytetyön aiheena on omaohjaajatyöskentely työpareittain vaativan tason lastensuojelulaitoksessa. Aiheen valinta määräytyi paitsi oman ammatillisen kiinnostukseni perusteella, myös opinnäytetyön toimeksiantajan toiveen mukaisesti: toimeksiantaja valitsi ehdotuksistani tutkimuksen kohteeksi omaohjaajuuden ja päätin itse suunnata tarkastelun spesifimmin työparityöskentelyn näkökulmaan. Toteutin opinnäytetyön toimeksiantona eräälle Etelä-Suomessa sijaitsevalle vaativan tason lastensuojelulaitokselle, jossa omaohjaajatyöskentelyä toteutetaan pääsääntöisesti työpareina. Tein aiheesta laadullisen tutkimuksen, jonka tutkimusaineisto muodostui yksilöhaastatteluina toteutetuista, anonyymeista teemahaastatteluista lastensuojelulaitoksen työntekijöille. Tutkimukseen osallistuneet työntekijät toimivat tai ovat aikaisemmin toimineet omaohjaajina kyseisessä laitoksessa. Haastatteluissa kartoitin työntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä liittyen parityönä tehtävään omaohjaajatyöhön vaativan tason lastensuojelulaitoksessa ja selvitin työmallin toimivuutta. Tarkoituksena oli saada työntekijöiden ääni kuuluviin ja heidän kokemustensa kautta nostaa esille mahdollisia

kehittämistarpeita, joiden tunnistamisen ja tarkastelun myötä tutkimus tuottaisi työn kehittämässä hyödynnettävää tietoa ainakin toimeksiantajalle, mutta mahdollisesti myös muille vastaavaa työmallia hyödyntäville lastensuojelulaitoksille.

Yleisesti työparityöstä sosiaalialalla on tehty varsin vähän aikaisempaa tutkimusta. Aiempi tutkimus sosiaaliohjaajan ja sosiaalityöntekijän välisestä työparityöstä löytyy Elina Rahkon kirjoittaman pro gradu -tutkielman muodossa: tutkimuksessaan *Samassa veneessä sosiaalialalla* Rahko (2011) selvitti sosiaaliohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden kokemuksia työparityöstä. Anna Tiili (2014) taas tutki lastensuojelun avohuollon työparityötä sosiaalityöntekijöiden kokemuksista käsin pro gradu -tutkielmassaan *Työparityö lastensuojelun sosiaalityössä : Tuen ja ammatillisen asiantuntijuuden keskustelut*. Omaohjaajatyöskentelyä lastensuojelulaitoksissa on käsitelty joissakin aiemmissä opinnäytetöissä, mutta menetelmään liittyvää tutkimustietoa on saatavilla toistaiseksi melko vähän. Tarkastelun kohteena ei ollut aikaisemmin ollut nimenomaisesti lastensuojelulaitosten omaohjaajien välinen työparityö, joten aiheenvallinta oli perusteltu tiedon lisäämisen tarpeellisuudella. Tutkimus tuotti uudesta näkökulmasta tietoa työmenetelmästä, joka on keskeinen lastensuojelutyössä sijaishuollon laitoksissa. Tutkimus nosti omaohjaajien kokemusmaailmasta käsin esiin työparimalliin liittyviä kehittämistarpeita, joihin voidaan alkaa etsiä ratkaisuja paitsi tutkimuksen kohteena olleessa työyhteisössä, myös muissa vastaavissa lastensuojelun laitoshoidon toimintaympäristöissä.

2 Lastensuojelu toimintaympäristönä

Lastensuojelulain tarkoitus on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 417/2007 1 §). Laki painottaa lapsen edun huomioimista ja sen mukaista toimintaa korostamalla lapsen oikeutta osallistumiseen ja erityisen suojeluun. Suomessa julkisella vallalla on velvollisuus varmistaa riittävät palvelut ja tukitoimet lapsille ja heidän perheilleen siten, että toimenpiteillä ennen kaikkea turvataan lapsen oikeudet ja lapsen edun toteutuminen. (Räty 2023, 2.)

Suomessa vuonna 2023 tehtiin lastensuojeluilmoitus 110 269 lapsesta, eli 10,2% kaikista lapsista ja lastensuojeluilmoituksen kohteena olevien lasten määrä on jo vuosia ollut tasaisessa kasvussa. Lastensuojeluilmoituksesta seuraa lapsen tilanteen selvittelyä ja sosiaalityöntekijän todettua erityisen lastensuojelutarpeen, alkaa lastensuojeluasiakkuus. (Forsell & Kuoppala 2024.) Lastensuojelulaki (417/2007) määrittelee lastensuojeluasiakkuuden perusteeksi, että lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä ja kehitystä; taikka lapsi käyttäytymisellään vaarantaa terveyttä ja kehitystään; ja lapsi tarvitsee lastensuojelulain mukaisia palveluja ja tukitoimia.

Lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, jota toteutetaan tekemällä asiakassuunnitelma ja järjestämällä ensisijaisesti avohuollon palveluita lapsen ja perheen auttamiseksi. Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu pitää sisällään myös tarpeen vaatiessa tehtävän kiireellisen sijoituksen, huostaanoton ja siihen liittyvän sijaishuollon järjestämisen sekä jälkihuollon. (Lastensuojelulaki 417/2007 3 §.)

2.1 Lastensuojelun sijaishuolto

Lastensuojelulain (417/2007) mukaisesti lapselle on taattava turvallinen kasvuympäristö, joka mahdollistaa lapsen tasapainoisen kehityksen. Mikäli vanhempi tai huoltaja ei pysty huolehtimaan lapsen edun toteutumisesta tai lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään eivätkä muut lastensuojelun tukitoimet ole riittäviä lapsen edun turvaamiseksi, lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle. Lapsen sijaishuolto tarkoittaa lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella huostaanoton, kiireellisen sijoituksen tai lastensuojelulain 83 §:ssa tarkoitetun väliaikaisen määräyksen seurauksena. Lapsi voidaan sijoittaa myös avohuollon tukitoimena, mutta sijoittaminen ja sijaishuolto on syytä erottaa toisistaan. (Lastensuojelun käsikirja 2024a.)

Kiireellinen sijoitus on väliaikainen keino järjestää lapsen tarvitsema hoito ja huolto tilanteessa, jossa lapsen katsotaan olevan välittömässä vaarassa tai sijoitukselle katsotaan olevan muutoin pakottava tarve esimerkiksi kodin olosuhteissa olevien akuuttien ongelmien takia tai lapsen huolenpitäjän käyttäytymisen perusteella. Kiireellinen sijoitus on luonteeltaan turvaamistoimenpide ja sen vuoksi sen perusteena tulee olla ainoastaan ajallisesti päätöksentekohetkeä läheiset tapahtumat, eivätkä mahdollisesti tulevaisuudessa tapahtuvat asiat lähtökohteisesti sovi päätöksen perusteeksi. Päätöksen kiireellisestä sijoituksesta tekee hyvinvointialueen määräämä, sosiaalityöntekijän kelpoisuuden omaava viranhaltija, joka voi olla esimerkiksi lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. (Räty 2023, 411-416.)

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan lapsi voidaan huostaanottaa kahdella perusteella: jos lapsen huolenpidossa tai kasvuolosuhteissa on puutteita, jotka vakavasti uhkaavat vaarantaa lapsen terveyden tai kehityksen, tai jos lapsi itse käyttäytymisellään vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihitteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikoksen tai toimii muutoin edellä mainittuihin rinnastettavalla tavalla. Huostaanoton edellytysten täyttymiseksi lapsen terveyden tai kehityksen vaarantumisen uhan tulee kuitenkin olla todellista ja konkreettista. Lisäksi huostaanotto edellyttää, että avohuollon tukitoimet todetaan riittämättömiksi tai sopimattomiksi lapsen turvaamiseksi. (Saastamoinen 2010, 23-24.) Huostaanotto ja lapsen sijaishuollon järjestäminen ovat viimesijainen toimenpide, sillä huostaanotossa tapahtuva perheen hajottaminen ja lapsen erottaminen vanhemmistaan muodostavat vakavan puuttumisen perhe-elämän suojaan. Sen vuoksi huostaanoton on perustuttava lapsen etuun ja riittävän painaviin syihin. (Räty 2023, 438-440.) Huostaanotetun lapsen

olinpaikasta sekä hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta päättää sosiaalihuollosta vastaava toimielin (Lastensuojelulaki 417/2007 45§).

2.1.1 Sijoituspaikan valinta

Sijaishuoltoapaikan valinnalla ja sijaishuoltoapaikan pysyvyydellä on keskeinen merkitys toimivan sijaishuollon järjestämiselle (Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti 2020, 18). Sijoituksella pyritään varmistamaan vastoinikäymiä tai kaltoinkohtelua kohdanneelle lapselle turvallinen kasvuympäristö ja tukevia ihmissuhteita, jotta lapsi voisi kokea taas iloa olemassaolostaan suhteessa itseensä ja muihin (Känkänen 2013, 267). Sijoittaminen voidaan tehdä perhehoitoon, ammatilliseen perhekotiin, lastensuojelulaitokseen tai muuhun lapsen tarpeen mukaiseen paikkaan. Sijoituspaikka valitaan vastaamaan parhaiten lapsen tarpeisiin. (Lastensuojelun käsikirja 2023.) Sijaishuoltoapaikan valintaa tulee ohjata erityisesti lapsen edun tavoittelu ja pyrkimys vastata juuri niihin ongelmiin, joita lapsella on. Sijaishuoltoapaikan tulee turvata lapsen läheisten ja myönteisten ihmissuhteiden ylläpitämistä ja säilyttämistä. Lisäksi lapsen ikä, sukupuoli ja lapsen muut yksilölliset ominaisuudet, kuten etninen tausta tai uskonnollisen vakaumus tulee huomioida päätöksenteossa. (Räty 2023, 594.)

Laitoshuolto sijoitusmuotona valitaan tilanteessa, jossa lapsen edun mukaista sijaishuoltoa ei voida järjestää muulla tavoin. Laitoshuolto on paras ratkaisu esimerkiksi silloin, kun lapsen voimakas oireilu edellyttää hoito- ja kasvatustyössä ammatillista osaamista. (Lastensuojelun käsikirja 2024b.) Lastensuojelulaitokset eroavat muista sijaishuoltoapaikoista merkittävästi lastensuojelulaissa säädettävien rajoitustoimenpiteiden osalta, sillä rajoitustoimenpiteitä voidaan käyttää ainoastaan laitoshuoltoon sijoitettuun lapseen (Saastamoinen 2010, 90). Saastamoinen (2010, 11) mukaan laitoshuoltoon sijoitettavat lapset ovat usein vaikeahoitoisia ja huolenpitäjiltä erityisosaamista edellyttäviä.

Lastensuojelun tilastoraportissa on esitetty tutkimusnäyttöä lastensuojelun tilanteesta Suomessa vuonna 2023. Raportin mukaan kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia oli kaikkiaan 17 300, eli 1,6% kaikista lapsista. Lapsista kiireellisesti sijoitettuna vuoden aikana oli 0,4% ja huostassa 1% kaikista lapsista. Huostaanottoja tehtiin hieman enemmän (2%) kuin edellisinä vuosina. Vuoden 2023 viimeisenä päivänä huostassa olleista lapsista 36% oli sijoitettuna laitoksiin. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten vuoden viimeisimmän sijoituspaikan mukaan tilastoiduista lapsista laitoksiin oli sijoitettuna 49% eli noin puolet. (Forsell & Kuoppala 2024, 1-13.)

2.1.2 Sijoituksen alkaminen

Lapsen elämää muuttavat siirtymävaiheet lastensuojelussa ovat haavoittuvia alueita, joilla liikkumisessa tarvitaan erityistä tarkkuutta mahdollisten vastoinkäymisten tunnistamiseksi ja ehkäisemiseksi. Lapsen vastaanottotilanne sijaishuoltoapaikassa on keskeinen tekijä sijoituksen

onnistumisen kannalta. Työntekijöillä tulisi olla riittävästi aikaa lapsen kanssa olemiseen ja mahdollisuus tarjota aitoa läsnäoloa ja lohtua, jotta lapsen on helpompi sopeutua uuteen tilanteeseen ja elinympäristöön niin fyysisesti kuin sosiaalisestikin. Turvallisuudentunteen vahvistamiseksi työntekijänä on tärkeää paitsi tukea lasta, myös antaa aikaa lapsen toipumiselle ja edetä tutustumisprosessissa lapsen ehdoilla. Keskeistä on aikaansaada lapselle tunnetasolla kokemus siitä, että hän on turvassa ja häntä sekä hänen perhettään autetaan. (Känkänen 2013, 264-268.)

Sijaishuollon laatukriteereissä on osoitettu laitoksen työntekijöille ja erityisesti omaohjaajille toimia, joiden avulla voidaan varmistaa, että sijaishuoltopaikkaan muutto on lapselle turvallinen ja ennakoitava kokemus. Lapsen tuloon valmistaudutaan laitoksessa etukäteen luomalla turvalliset puitteet lapsen saapumiselle. Lapsen saapuessa noudatetaan yksikössä yhteisesti laadittua toimintaohjetta lapsen tutustumis- ja muuttovaiheeseen, huomioiden lapsen yksilöllisiä tarpeita ja kokonaistilannetta. Omaohjaajat tutustuvat lapseen ja tutustuttavat hänet sijaishuoltopaikkaan, sen käytäntöihin ja muihin lapsiin. Omaohjaajan rooli sijoitusprosessissa on keskeinen alusta alkaen. (Lastensuojelun laatusuositus 2019, 63.)

2.1.3 Hoito ja kasvatusta sijaishuollon laitoksen arjessa

Sijaishuollossa omaohjaajalla on pääasiallinen vastuu lapsen hoidosta ja kasvatuksesta: hän mahdollistaa lapselle hoitavaa ja turvallista arkea yhdessä muiden työntekijöiden kanssa (Hirvonen 2023, 69). Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen laatimassa Lastensuojelun käsikirjassa on eritelty sijaishuollon arkea rakentavia perusteita. Lapsen arki sijaishuollossa tulisi järjestää lapsilähtöisesti turvaamaan lapsen hyvä hoito ja kasvatusta, ikään ja kehitystasoon nähden riittävä valvonta ja huolenpito sekä lapsen oikeus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin. Käytännössä tämä voidaan taata, kun sijaishuollossa lapsen olosuhteet varmistavat fyysisen, psyykkisen, emotionaalisen ja seksuaalisen turvallisuuden, huolehditaan lapsen perushoidosta ja kokonaisvaltaisesta terveydestä sekä opetetaan lapselle taloudenhallintaa ja rahankäyttöä. Lasta myös kannustetaan tekemään valintoja, jotka mahdollistavat tasapainoisen tulevaisuuden: lasta tuetaan omia toiveitaan vastaavaan koulutukseen hakeutumisessa, harrastuksissa ja kuntoutumisessa. Lisäksi tärkeää on opettaa lasta vastuullisuuteen sääntöjen noudattamisen kautta, sekä harjoitella lapsen kanssa rakentavaa toimintaa ristiriitatilanteissa esimerkiksi anteeksipyyttämisen ja -antamisen kautta. (Lastensuojelun käsikirja 2024c.)

Lapsen hyvälle kasvatukselle sijaishuoltopaikassa ei ole mahdollista esittää tyhjää ja yksiselitteistä määritelmää, koska lapsen tarpeen mukainen hyvä kasvatusta on esimerkiksi lapsen kasvuun ja ikätasoiseen kehitykseen nähden aikaan sidottua. Hyvän kasvatuksen kriteereitä voidaan hahmotella kuitenkin esimerkiksi tarkastelemalla lapsenhuoltolaissa (361/1983) säädettyjä lapsen oikeuksia kasvatuksen osalta ja lastensuojelulain (417/2007) tarkoittamaa lapsen edun määritelmää: kasvatusta tulee olla yleisesti hyväksyttävää ja kasvatukseen

liittyvien rajojen tulee olla lapsen kannalta objektiivisestikin tarkasteltuna asianmukaisia ja puolustettavia. Sijaishuoltopaikalla ei ole oikeutta käyttää kasvatuksessa epäasiallisia, perusteettomia tai mielivaltaisia keinoja. Kasvatukseen liittyvillä säännöillä tulee olla jokin validi tavoite, kuten asiallisen käyttäytymisen ja hyvien tapojen omaksumisen tukeminen ja toisaalta esimerkiksi lapsen turvallisuuden edistäminen. Myös lastensuojelulaitoksen kasvatustehtävien tulisi olla yhteneviä sen kanssa, millainen kasvatustapa yleisestikin yhteiskunnassa nähdään tavanomaisena ja hyväksyttävänä. Laitoksissa ero kasvatuksellisten rajojen asettamisen ja lastensuojelulaissa tarkoitettujen rajoitustoimenpiteiden välillä tulee olla selvä ja laitokset eivät koskaan voi käyttää rajoitustoimenpiteitä normaalina kasvatusteknoina vedoten kasvatuksellisiin tarkoituksiin. (Räty 2023, 714-719.)

2.2 Vaativan tason laitoshoido

Sijaishuollon laitoshoidon palvelut on porrastettu sijoitettavien lasten tarpeiden perusteella perus-, erityis- ja vaativan tason palveluihin, jotka käytännössä eroavat toisistaan mitoituksen, henkilöstömäärän ja palvelun sisällöllisen erikoistumisen suhteen sekä kustannuksiltaan (Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti 2020, 13). Opinnäytetyö toteutettiin toimeksiantona eräälle Etelä-Suomessa sijaitsevalle vaativan tason lastensuojelulaitokselle, joka tarjoaa vaativaa lastensuojelun sijaishuoltoa psyykkisesti ja neuropsykiatrisesti oireileville lapsille. Kyseisen laitoksen työskentely pohjaa erityisesti terapeuttilaisten laitoskasvatukseen, voimavarakeskeiseen perhetyöhön ja tiiviiseen omaohjaajatyöhön.

Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän loppuraportissa (2020, 226) on ehdotettu vaativan sijaishuollon määrittelyä koskevaa muutosta lastensuojelulakiin, sillä laissa ei ole toistaiseksi määrittelyä laitoksille niiden vaativuustason mukaan. Vaativan tason laitoshuolto eroaa kuitenkin konkreettisesti muista sijaishuollon laitoksista tiettyjen kilpailutusissa määriteltyjen resurssien perusteella: työntekijöiden määrä suhteessa lapsimäärään on korkeampi, henkilökunnalla on erityisosaamista ja lisäkoulutuksia esimerkiksi traumaymmärrykseen ja erilaisiin työmenetelmiin sekä päihdehoitoon ja myös kiinteistön tilan soveltuvuuden suhteen on tiukemmat vaatimukset (Haapala & Sirkiä 2023, 41). Vaativa lastensuojelutyö voi lasten erilaisten tuen tarpeiden myötä vaikuttaa myös laitoksen omavalvonnan luonteeseen ja henkilökunnan työturvallisuuden rakenteisiin (Räty 2023, 678).

2.2.1 Vaativan sijaishuollon asiakkaat

Haapala & Sirkiä (2023, 41) kuvaavat vaativaan laitoshuoltoon sijoitettavia lapsia seuraavasti: ”He ovat lapsia, joiden seurassa ei ole turvallista olla yksin, mutta jotka kipeästi tarvitsevat aikuisen lämmintä ja hyväksyvää katsetta. He tarvitsevat sellaisen aikuisen tukea, joka ei pelkää eikä ole menettänyt toivoaan.” Vaativaan laitoshuoltoon sijoitetuilla lapsilla esiintyy usein esimerkiksi päihteidenkäyttöä ja riippuvuuksia, väkivaltaa tai rikostaustaa, sekä hiljalleen kehittyneitä traumaperäisiä häiriöitä. Vaativan sijaishuollon lapsilla voi olla erityisen tai

monialaisen tuen tarve, haasteita koulunkäynnissä ja mahdollisesti myös diagnosoituja tai diagnosoimattomia kehitysviiveitä tai oppimisvaikeuksia (Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti 2020, 22).

Vaativaan laitoshoitoon sijoitetuilla lapsilla on usein mielenterveyden ja tunnesäätelyn haasteita ja on myös tavanomaista, että heillä ilmenee oheissairastavuuteen tai psykososiaaliseen kuormitukseen kietoutuvia käytöshäiriöitä. Arjessa ne voivat purkautua uhmakkaana ja asiattomana käytöksenä esimerkiksi ovia tai tavaroita paiskomalla, riitaa haastamalla ja puhumalla asiattomasti aikuisille tai muille lapsille, sekä aggressiivisuutena ja suoranaisena väkivaltana ohjaajia tai muita lapsia kohtaan. (Haapala & Sirkiä 2023, 42.)

Lapsen käytöshäiriöön vastaaminen edellyttää laitoksen ohjaajilta kärsivällisyyttä, ymmärrystä ja erityistä taitoa kohdata lapsi vaikuttavalla tavalla, jotta lapsi kokee tulleen nähdyksi ja kuulluksi. Turvallisen, johdonmukaisen ja jämpin, mutta lempeän aikuisen tuki on korvaamattoman tärkeää lapselle, joka opettelee käytöshäiriöstään ulos. (Haapala & Sirkiä 2023, 42.) Vaativaan laitoshoitoon sijoitetun lapsen erityinen tai monialainen tuentarve edellyttää tehostettua erityisosaamista, monialaista ammatilliseen osaamiseen perustuvaa kuntouttavaa työskentelyä sekä intensiivistä läsnäoloa aikuiselta, jolla on ammatillinen koulutus työhön (Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti 2020, 22).

2.2.2 Lastensuojelu ja lastenpsykiatria

Niin lastensuojelun kuin lasten- ja nuorisopsykiatrisen erikoissairaanhoidon asiakkaatkin ovat erityisessä elämäntilanteessa olevia lapsia ja nuoria, jotka tarvitsevat sellaista vaativaa hoitoa, huolenpitoa ja kasvatusta, jota ei pystytä peruspalveluilla turvaamaan (Heino ym. 2018, 1). Lastensuojelulaitoksessa lapsen sijaishuolto voi edellyttää esimerkiksi erikseen järjestettäviä terapia- ja psykologipalveluita, jotta voidaan varmistaa sijoitetun lapsen tarpeita vastaava ja kuntoutumista edistävä hoito (Räty 2023, 661.)

Lastensuojelun ja lastenpsykiatrian välinen raja on ilmeisen häilyvä: lastenkoteihin sijoitetut lapset kärsivät hyvin samanlaisista psykiatrisista häiriöistä kuin lapset, joita hoidetaan psykiatrisissa sairaaloissa ja häiriöiden esiintyvyys on kummassakin samaa luokkaa. Arviolta 60-80% laitoshoidossa olevista lapsista kärsii mielenterveydenhäiriöistä, jotka edellyttävät lastenpsykiatrista tai nuorisopsykiatrista hoitoa. (Erityis- ja vaativan tason palvelujen työpajaprosessin raportit 2017, 224.) Vuonna 2018 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos kokosi yhteen tilastoja lastensuojelun ja lasten- ja nuorisopsykiatrian yhteisasiakkuuksista. Kaiken kaikkiaan asiakkuuksia jommassakummassa oli yhteensä noin 100 000 lapsella. Vuoden aikana sekä lasten- ja nuorisopsykiatrian että lastensuojelun sijaishuollon asiakkaana oli yhteensä 6 700 lasta. (Heino ym. 2018, 2.)

Lastensuojelun sijaishuollon asiakkaiden ja psykiatristen häiriöiden välistä yhteyttä on selvitetty myös vuonna 2021 julkaistussa tutkimusartikkelissa *The association between treated psychiatric and neurodevelopmental disorders and out-of-home care among Finnish children born in 1997* (Kääriälä ym.). Tutkimuksessa kartoitettiin yhteyttä lapsen kodin ulkopuolisen sijoituksen ja ennen täysi-ikäisyyttä ilmenevien psykiatristen ja neurologisten kehityshäiriöiden välillä. Kaikkiaan tutkimusotantana oli 57 174 lasta, joista jokin psykiatrinen häiriö todettiin 9 682 lapsella. Sekä kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleita lapsia että psykiatrisen diagnoosin saaneita lapsia oli 2 139, kun taas lapsia, jotka olivat olleet sijoitettuna kodin ulkopuolelle eikä heillä ollut todettua psykiatrista häiriötä, oli vain 1 115. Tulokset viittaavat vahvasti siihen, että kodin ulkopuolelle sijoitetulle lapselle todennäköisemmin on ennen täysi-ikäisyyttä diagnosoitu jokin psykiatrista hoitoa edellyttävä häiriö, kuin että lapselle ei olisi diagnosoitu mitään psykiatrista tai neurologista kehityshäiriötä.

Rajapintatyöskentely aiheuttaa haastetta vaikuttavan hoidon tarjoamiselle, koska ammattiryhmien välillä vallitsee paitsi epärealistisia näkemyksiä ja odotuksia toisen ammattiryhmän mahdollisuuksista tarjota hoitoa, myös epäselvyyttä lasten todellisista avuntarpeista. Tämä pahimmillaan viivästyttää lapsen avunsaantia. Lastenkotien henkilöstön ja mielenterveystyön ammattilaisten välinen yhteistyö on ratkaisevan tärkeää, jotta auttamisprosessit etenevät lapsen edun kannalta tarkoituksenmukaisesti. (Erityis- ja vaativan tason palvelujen työpaja-prosessin raportit 2017, 224.)

2.2.3 Työorientaatiot vaativan tason laitoksessa

Terapeuttisen laitospäätöksen mallinnuksen keskeinen elementti on terapeuttinen orientaatio, jonka lähtökohtana on laitostyön kehittäminen siten, että se vastaa paremmin sijoitettujen lasten erityisyyteen ja yksilöllisyyteen huomioiden esimerkiksi taustalla vaikuttavia traumaattisia elämäkokemuksia. Laitostyön tulisi vastata lapsen kokemuksiin ja mahdollistaa niiden käsittely, jotta lapsi voi toipua. Terapeuttisen orientaation on tarkoitus taata laitoksessa lapselle turvallinen kasvuympäristö kuntoutumiseen ja tukea häntä muun muassa sosiaalisten taitojen kehittämisessä sekä muutoin auttaa kiinnittymään yhteiskunnan normaaleihin yhteisöihin ja instituutioihin. (Timonen-Kallio ym. 2017, 16.)

Sijaishuollon aikana lapsen yhteydenpitoa vanhempiinsa ja muihin läheisiin tulisi tukea ja perheen jälleenyhdistämisen tulisi olla sijaishuollossa tavoiteltava päämäärä (Lastensuojelulaki 417/2007). Voimavarakeskeinen perhetyö korostaa sijaishuoltopaikan ja perheen välistä yhteistyötä. Työskentelymallissa keskeistä on esimerkiksi huostaanotto-prosessissa vanhempien osallistaminen ja kuuleminen siten, että he kokevat todella tullessaan ymmärretyiksi ja että heidän mielipiteensä on huomioitu mahdollisuuksien mukaan. Voimavarakeskeisyys konkretisoituu työskentelyssä esimerkiksi, kun asiakirjoihin kirjataan myös perheen voimavaroja ja positiivisia asioita pelkkien ongelmien erittelyn sijasta. Myönteinen suhde rakentuu

voimavarakeskeisyyden ympärille monen tekijän summana. Siihen vaikuttavat olennaisesti aito kuunteleminen ja kohdatuksi tuleminen, riittävä tiedottaminen ja ymmärrys prosessien etenemisestä ja vaiheista, sekä arvostus ja kunnioitus toisen kokemuksia kohtaan. (Lastensuojelun käsikirja 2024d.)

3 Omaohjaajatyö sijaishuollossa

Sijaishuollossa lasta hoitavien aikuisten tulisi sisäistää ja toiminnassaan ilmentää vastuutaan luoda lapseen myönteinen, turvallinen ja huolehtiva suhde (YK:n sijaishuollon ohjeet 2018, 17). Laitoksessa lapsen kuntoutuminen edellyttää ennen kaikkea hyvää ja luottamuksellista vuorovaikutussudetta paitsi ammatillisesti pätevän, myös inhimillisen aikuisen kanssa (Räty 2023, 661). Omaohjaajatyöskentelyä voidaan pitää lastensuojelun laitoshoidon merkittävimpänä menetelmänä. Se on ollut käytössä lastensuojelun sijaishuollon laitoksissa jo pitkään, mutta yhteiskunnalliset muutokset ja ilmiöt sekä tietoisuuden lisääntyminen ovat aikaansaanneet tarpeen tarkastella ja kehittää työmenetelmää jatkuvasti. (Hirvonen 2023, 64.)

Lastensuojelun hoito- ja kasvatustyössä toimivan omaohjaajan ammatillisen osaamisen ja pätevyyden edellytykset on määritelty laissa (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstöstä 817/2015) ja peruskoulutus antaa valmiudet työssä toimimiseen. Tämän ammatillisen osaamisen lisäksi sijaishuoltoyksiköissä tarvitaan kuitenkin laajaa osaamista esimerkiksi laeista, lastensuojelusta, sijaishuollon prosessista, lääkehoidosta, turvallisuudesta ja dokumentoinnista. Omaohjaajatyön merkityksen korostumisen myötä ovat myös lisääntyneet ammattilaisten lisäkouluttautumistarpeet: omaohjaajana työskentelyssä työntekijältä odotetaan perehtymistä erilaisiin taustateorioihin, ajattelumalleihin ja terapeuttisiin elementteihin. Työssä edellytetään jatkuvaa omien hoitokäsityksien ja ajattelutapojen peilaamista ja arviointia suhteessa vallitsevaan aikaan. Työntekijän oma kiinnostus ja motivaatio ammatilliseen kehittymiseen ja lisäkouluttautumiseen omien osaamistarpeidensa pohjalta ovat avainasemassa. (Hirvonen 2023, 64-65.)

Timonen-Kallio ym. (2017, 26) ovat jakaneet omaohjaajasuhteen kolmeen tasoon: tietoiseen, ammatilliseen ja julkiseen. Tietoisella tarkoitetaan suhdetta sääteleviä tietoisesti tehtyjä päätöksiä, jotka perustuvat asiakassuunnitelmaan, hoito- ja kasvatussuunnitelmaan ja yhteisiin sopimuksiin, vaikka omaohjaajasuhde muodostuukin tunnesuhteeksi. Ammatillisella tarkoitetaan omaohjaajan kykyä tarkastella omaa ja lapsen vuorovaikutusta ammatillisesti. Esimerkiksi lapsen käytöksen tarkastelu ja sen ymmärtäminen yleisesti hyväksytyjen ja tutkittujen lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvien teorioiden läpi mahdollistaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisen. Julkinen taso taas ilmentää omaohjaajan roolia laitoksen työryhmän jäsenenä: hän on velvollinen pitämään työryhmän ajan tasalla lapsen asioista lapsen hoidon

johdonmukaisuuden takaamiseksi. Suhde ei myöskään perustu henkilökohtaisiin mieltymyksiin, vaan siitä päätetään aina yhteisesti sovituin perustein. (Timonen-Kallio ym. 2017, 26.)

3.1 Omaohjaajan työnkuva

Omaohjaajatyöskentely lastensuojelun laitospäristössä on ammatillista suhdetyöskentelyä ja turvallisena aikuisena toimimista, johon liittyy niin hoito- kuin kiintymyssuhdenäkökulmakin. Arjessa omaohjaajatyöskentelyllä pyritään vakauttamaan lapsen arkea, edistämään hoitolle ja kasvatukselle asetettuja tavoitteita ja huolehtimaan lapsen kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista. Omaohjaajan ja omaohjattavan välille on tarkoituksenmukaista muodostua turvallinen luottamussuhde ja yhteys, jotka mahdollistavat ajan myötä myös kiintymyssuhteen syntymisen sekä lopulta terapeutin työskentelyn lapsen kanssa. Keskeistä omaohjaajatyöskentelyssä ja suhteen luomisessa lapseen on tarjota aikaa yhdessäoloon ja tutustumiseen, osoittaa aitoa kiinnostusta lapsen asioihin kuuntelemalla ja olemalla läsnä, sekä kannustaa lasta ilmaisemaan itseään rohkeasti. Koska tunteet ovat tärkeitä vuorovaikutuksen välineitä ja niitä on mahdollista työstää turvallisessa hoitosuhteessa, omaohjaajan tehtävä on myös auttaa lasta tunnetaitojen harjoittelussa. Omaohjaajatyössä lapsen kaikki tunteet tulee vastaanottaa myötätunnolla ja niiden tunnistamiseen, käsittelyyn, säätelyyn ja ilmaisuun tulee tarjota mahdollisimman paljon tukea laitoksen arjessa. (Hirvonen 2023, 65-66.)

Hirvonen (2023, 69) kiteyttää lastensuojelulaitoksen omaohjaajan käytännön tehtävät seuraavasti:

- Omaohjaajalla on päävastuu lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Hän työskentelee yhteistyössä lapsen vanhempien, sosiaalityöntekijän, koulun, lapsen hoitotahojen ja muiden tärkeiden sidosryhmien kanssa.
- Omaohjaaja yhdessä muun työyhteisön kanssa turvaa lapselle hoitavaa arkea, johon kuuluvat: riittävä uni, ruoka, liikunta, leikki, huolenpito ja perushoito.
- Omaohjaaja työskentelee lapsen viranomaisverkostojen kanssa ja osallistuu lapsen asiakassuunnitelma- ja verkostopalaveriin sekä hoitoneuvotteluihin. Hän laatii lapsen yksilöllisen hoito- ja kasvatussuunnitelman työryhmän avustuksella ja tekee lapsen kanssa yhdessä kuukausikoosteen.
- Omaohjaaja huolehtii tiiviistä yhteistyöstä ja yhteydenpidosta lapsen perheen ja muiden tärkeiden läheisten kanssa, tukee vanhemmuutta ja läheisten osallisuutta sekä pyrkii edistämään perheen jälleen yhdistämistä mahdollisuuksien mukaan.
- Omaohjaaja auttaa lasta löytämään lapselle itselleen mieluisia aktiviteetteja tai harrastuksen vapaa-ajan viettoon ja rohkaisee lasta osallistumaan ryhmätoimintoihin sekä muuhun tekemiseen, jolla värittää lapsen arkea.
- Omaohjaaja tukee lasta toimimaan yhteistyössä muun lapsiryhmän kanssa esimerkiksi harjoittelemalla lapsen kanssa sosiaalisia taitoja, ryhmässä toimimista ja toisten

huomioimista. Yhteisöllisyyttä rakennetaan lasten viikkopalavereilla ja muilla yhteisillä sovituilta tekemisillä ja menemisillä.

- Omaohjaaja toimii tiiviissä yhteistyössä koulun kanssa. Hän tukee lasta koulunkäynnissä ja arvioi aktiivisesti lapsella esiintyviä lisätarpeita koulunkäynnin tukemiseksi.

YK: sijaishuollon ohjeissa (2018, 15) esitetään, että sijaishuollossa työskentelevien ammattihenkilöiden rooli ja tehtävät lapsen elämässä tulisi olla määritelty riittävän selkeästi, jotta esimerkiksi ero heidän ja lapsen vanhempien tai laillisten huoltajien roolin ja tehtävien välillä olisi ymmärrettävä. Aho (2009, 88-89) kuvaa erästä omaohjaajan työssä hyödynnettävää työvälinettä, vanhemmuuden roolikarttaa ikään kuin teoreettisena viitekehysenä, jonka avulla voidaan tarkastella työn painopisteitä omaohjattavan ja hänen perheensä kohdalla. Vanhemmuuden roolikartta jakaa vanhemmuuden viiteen osa-alueeseen: elämän opettaja, ihmissuhdeosaaja, rajojen asettaja, huoltaja ja rakkaudenantaja. Vanhemmuuden roolikartta on omaohjaajan työssä keskeinen reflektoinnin väline, jonka avulla omaohjaaja voi pohtia suhdettaan omaohjattavaan lapseen, sillä käytännössä omaohjaajat kuitenkin toimivat sijaishuollossa eläville lapsille myös ”vanhempina”. (Aho 2009, 88-89.)

3.2 Omaohjaajatyön prosessi ja vaiheet

Lastensuojelulaitoksen yhteiset arvot, toimintaperiaatteet, käytännöt ja rakenteet muodostavat perustan laadullisesti tasavertaisuuteen tähtäävälle omaohjaajatyöskentelylle, mutta jokainen omaohjaaja ilmentää työssään kuitenkin aina omaa yksilöllistä persoonaansa. Aitous ja omana itsenään toimiminen on omaohjaajatyön lähtökohta, mutta toisaalta se myös asettaa haasteita työskentelyn tasalaatuiselle toteuttamiselle, koska työtä eivät ohjaa kaikille yhteisesti määritellyt tarkat toimintaohjeet. Omaohjaajatyöskentelyn kokonaisuuteen vaikuttavat niin työntekijän oma persoona, kuin lapsenkin yksilölliset lähtökohdat, jotka kumpikin osaltaan ohjaavat omaohjaajasuhteen prosessin kulkua ennakoimattomasti. (Hirvonen 2023, 64-65.)

Sijoituksen alussa lapselle nimetään tavallisesti omahoitaja, eli omaohjaaja vastaamaan muun muassa lapsen arjen organisoinnista ja toimimaan yhteyshenkilönä sijoituspaikan ja kodin välillä (Sinkkonen 2017, 177). Lastensuojeluyksikön vastuuhenkilön tehtävänä on ensinnäkin varmistaa omaohjaajan nimeäminen sijoituksen alussa, mutta myös esimerkiksi organisoida omaohjaajana toimivan työntekijän työvuorot siten, että hänellä on mahdollisuus olla vastaanottamassa ja tukemassa lasta laitokseen saapumisvaiheessa (Lastensuojelun laatusuositus 2019, 62-63). Omaohjaajasuhde alkaa lapsen saapuessa laitokseen ja päättyy lapsen sieltä lähtiessä. Tutustumiskäynnistä alkaen omaohjaaja kulkee lapsen rinnalla läpi neuvottelujen, kokouksien ja lukuisien hoidollisten ja kasvatuksellisten tilanteiden. Omaohjaaja osallistuu lapsen hoito- ja kasvatussuunnitelman valmisteluun ja sitä tarkentaviin hoito- ja kasvatusneuvotteluihin sijoituksen aikana. (Aho 2009, 84.)

Omaohjaajan tulee olla perillä paitsi lapsen historiasta, hänen täytyy myös pysyä ajan tasalla kaikista lapsen asioista sijoituksen aikana. Psykologisestikin on lapselle itselleen merkityksellistä tiedostaa, että joku huolehtii koko ajan konkreettisesti hänen asioistaan ja pitää häntä mielessään jatkuvasti. (Sinkkonen 2018, 177.) Lapsi voi lastenkodissa asuessaan saada turvallista kiintymyssuhteesta kokemuksen, jota ei ole aikaisemmissa ihmissuhteissaan kokenut, ja kokemus voi vaikuttaa pysyvästi lapsen myöhempään elämään myös sijoituksen jälkeen (Sinkkonen 2018, 178).

3.3 Omaohjaajatyöskentelyn korjaavat kokemukset kiintymyssuhteissa

Kiintymyssuhde on tunnesuhde lapsen ja häntä hoivaavan henkilön välillä. Kiintymyssuhteen laatu määräytyy sen perusteella, miten hyvin hoivaaja tunnistaa lapsen tunteita ja tarpeita ja reagoi niihin, tai vastaavasti laiminlyö niitä. Ensimmäisten kiintymyssuhteiden pohjalta lapselle rakentuu melko pysyvä kiintymyssuhdemalli, joka ohjaa käyttäytymistä muissakin ihmissuhteissa elämän aikana. (Tokola & Airo 2024.) Kiintymyssuhdeteoria perustuu alkujaan muun muassa tutkija John Bowlbyn (1969/1982) ajatuksille: hän on kuvannut kiintymyssuhdetta ”lapsen ja hänen hoitajansa väliseksi ainutlaatuiseksi suhteeksi, joka on perusta terveelle kehitykselle” (Falherty & Sadler 2011, 1-2).

Kiintymyssuhdemalleja ovat: turvallinen kiintymyssuhdemalli, ristiriitaisesti turvaton kiintymyssuhdemalli, välttelevä turvaton kiintymyssuhdemalli ja kaoottinen eli jäsentymätön kiintymyssuhdemalli (Tokola & Airo 2024). Turvallisen kiintymyssuhteen syntymisen edistämistä voidaan pitää lastensuojelun tärkeimpänä tehtävänä ja joskus lapsi joudutaan huostaanottamaan ja sijoittamaan kodin ulkopuolelle tämän tehtävän toteutumiseksi. Sijoitetuilla lapsilla on usein taustalla suhteessa biologisiin vanhempiinsa eriasteista turvattomuutta ja muita kehitystä haittaavia kokemuksia, kuten kaltoinkohtelua ja fyysistä väkivaltaa. Lapsen oireilu voi ilmentää dysfunktionaalissa perheessä omaksuttua kiintymysmallia, jonka korvaaminen turvallisemmalla kiintymysmallilla on sitoutumista ja pitkäjänteisyyttä vaativa prosessi. (Sinkkonen 2018, 175-176.)

Kiintymyssuhteiden häiriöt syntyvät yksilöllisesti eri tekijöiden yhteisvaikutuksesta. Trauma-kokemukset ja muut riskitekijät voivat johtaa monenlaiseen oireiluun riippuen yksilön luontaisesta kyvystä kohdata ja käsitellä vastoinkäymisiä. Turvaton kiintymyssuhde lapsuudessa, tehoton tai epäadekvaatti vanhemmuus ja perheen kokemat vastoinkäymiset, sekä lapsen oma biologinen haavoittuvuus epätyypillisten piirteiden ja ominaisuuksien muodossa altistavat lasta psyykkisille häiriöille. Kiintymyssuhdemalleista organisoitumaton kiintymyssuhde ja siihen liittyvä vaikea-asteinen turvattomuus ovat vahvimmin yhteydessä erilaisten psyykkisten häiriöiden ilmenemiseen lapsen myöhemässä elämässä. Emotionaalinen kaltoinkohtelu yleisesti aiheuttaa lapselle negatiivisia, aikuisuuteen asti ulottuvia seurauksia. (Sinkkonen 2018, 119-123.) Lapsella on myös luontainen tarve kiinnittyä nimenomaan yhteen tiettyyn

aikuisen, eikä lapsi kykene muodostamaan rajattomasti kiintymyssuhteita uusiin kohteisiin. Jos lapsella ei ole mahdollisuutta muodostaa spesifiä kiintymyssuhdetta, hän voi altistua kiintymyshäiriölle. (Sinkkonen 2018, 135.)

Jokainen hoitosuhde on eräänlainen kiintymyssuhde, johon kaikki aiemmat kokemukset kiintymys- ja riippuvuussuhteista vaikuttavat (Sinkkonen 2018, 117). Lastenkodissa lapsen muodostaessa uutta ihmissuhdetta kaikki aikaisemmista suhteista nousevat mielikuvat, muistot ja kokemukset erityisesti pettymyksistä ja vaille jäämisistä nousevat pintaan ja asettavat suhteenluomiselle haastetta. Lapsen nimettyyn ”omaan aikuisen” kohdistuu usein suurimmat paineet, koska lapselle läheisimpänä aikuisena hän joutuu kohtaamaan kaikki pahimmat tunnekuohut ja koettelemukset, kun lapsi testaa aikuisen rajoja ja kestävyyttä ikään kuin varmistakseen muodostuvan suhteen pysyvyyden. (Sinkkonen 2018, 177.)

Turvallisen ja pysyvän kiintymyssuhteen muodostaminen huolenpitäjään on lapselle perustarve, johon vastaamisen tulee olla sijaishuollossa keskeinen päämäärä (YK:n sijaishuollon ohjeet 2018, 7). Omaohjaajasuhteen perustana on turvallisuuden tunteen luominen ja vahvistaminen lapsen arjessa. Aidolla läsnäololla, yhteisellä ajanvietolla ja työskentelyn säännöllisyydellä rakennetaan lapselle luottamusta ja kokemusta pysyvyydestä. Omaohjaajan on tarkoitus olla sijoitusprosessissa lapselle turvallinen, luotettava ja pysyvä aikuinen. Omaohjaaja on saatavilla, aidosti kiinnostunut, osoittaa välittävänsä ja kuuntelevansa lasta ja vahvistaa tämän itsetuntoa. Pitkäjänteisen työskentelyn tuloksena omaohjaajasuhteen on mahdollista syventyä tutustumisesta turvalliseen kiintymyssuhteeseen. (Hirvonen 2023, 65-67.)

Joissakin tapauksissa lapsen muodostama suhde huolenpitäjäänsä lastenkodissa kehittyy turvallisemmaksi kuin lapsen suhde vanhempiinsa tai muihin tärkeisiin aikuisiin aikaisemmin ja näin ollen suhteesta voi tulla käännteentekevä koko lapsen myöhemmän kehityksen kannalta (Sinkkonen 2018, 178). Niin lasten- ja nuorisopsykiatrian kuin lastensuojelun tutkimukset osoittavat, että mahdollistamalla lapselle kokemus kestävästä ja luottamuksellisesta suhteesta edes muutamaankin merkitykselliseen ihmiseen ja työntekijään, voidaan merkittävästi tukea lapsen selviytymistä elämän aikaisista kaltoinkohtelun kokemuksista (Heino ym. 2018, 7). Kiintymyssuhteiden pysyvät myönteiset muutokset mahdollistuvat turvallisessa vuorovaikutuksessa ja aidossa kohtaamisessa lapsen ja omaohjaajan välillä (Timonen-Kallio ym. 2017, 26).

Vuosina 2019-2022 Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Kysy ja kuuntele -hankkeessa tutkittiin sijaishuollossa olevien lasten hyvinvointia, kokemuksia ja kohtelua yli sadassa kunnassa ympäri Suomen. Tutkimus tuotti kokonaisuudessaan tietoa yli tuhannen sijoitetun lapsen tilanteesta. Tutkimuksessa selvitettiin muun muassa lasten kokemuksia välittävistä aikuisista sijaishuoltoapaikassaan. Vastauksista välittyi se, että lapset kohtaavat arjessaan aidosti välittäviä aikuisia: lähes jokainen tutkimukseen osallistunut lapsi koki, että sijaishuoltoapaikassa on

ainakin yksi aikuinen, joka osoittaa välittämistään, kehuu, kannustaa ja kysyy lapsen mielipidettä asioihin, sekä antaa kahdenkeskistä aikaa. (Korhonen 2023, 9-10.)

4 Työparina työskentely

Opinnäytetyön tutkimuksen kohteena olleessa lastensuojelulaitoksessa omaohjaajat työskentelevät pääsääntöisesti työpareina. Yleisesti työparityöskentely työskentelymuotona mahdollistaa monelta osin erilaisia tuloksia verrattaessa yksintyöskentelyyn. Vaativan tason lastensuojelutyössä esimerkiksi työn vaativuus ja psyykinen kuormittavuus ovat huomionarvoisia muuttujia, joihin työparityöskentelyllä voidaan mahdollisesti vaikuttaa.

4.1 Onnistuneen työparityöskentelyn edellytykset ja mahdollisuudet

Avaintekijä onnistuneessa työparityöskentelyssä on yksilöiden välinen sosiaalinen vuorovaikutus, niin sanallisessa kuin sanattomassakin muodossa. Vuorovaikutuksessa tapahtuva viestintä osaltaan vaikuttaa työparin välisiin sosiaalisiin suhteisiin ja niiden pysyvyyteen, mikä taas vaikuttaa luottamukseen. Sosiaalisissa suhteissa keskeisiä ovat myös attraktiotekijät, eli kiintymystä tai pitämistä synnyttävät elementit, kuten esimerkiksi samankaltaisuus ja täydentävyys persoonallisuudessa. Attraktio työparin muodostuksen perusilmiönä vaikuttaa merkityksellisesti työparin keskinäiseen dynamiikkaan, kiinteyteen ja valtasuhteiden määrittelyyn. (Seinä & Helander 2007, 28-29.)

Parityöskentelyssä toiselta oppimisen taito mahdollistaa kahden erillisen ammattitaidon ja -osaamisen muodostamien henkisten pääomien jakamisen työparin kesken, jolloin kumpikin saa vastavuoroisesti toiselta jotakin lisää ilman, että menettää mitään konkreettista vaihdossa. Työpareista kummallakin on esimerkiksi oma työhistoriansa, henkilökohtainen osaamisensa ja aiemmat kokemuksensa erilaisista työn sosiaalisista muodoista. Jakamalla näistä syntyneet henkiset työkalut, ajattelutavat ja työmenetelmät työparin yhteisen työskentelyn hyödyksi, voidaan parityöskentelyllä saavuttaa todennäköisesti parempia tuloksia kuin yksintyöskentelyllä. (Seinä & Helander 2007, 24.) Omaohjaajatyössä parityöskentely voi mahdollistaa tarvittaessa esimerkiksi roolien jakamisen lapsen ja lapsen perheen kanssa tehtävän yhteistyön välillä esimerkiksi siten, että toinen omaohjaajista keskittyy suhdetyöskentelyyn lapsen kanssa ja toinen valikoituu työskentelemään lapsen perheen kanssa. Tämä voi olla tarkoituksenmukaista esimerkiksi tilanteessa, jossa omaohjaajasuhde ei muodostu lapsen kannalta edulliseksi. (Hirvonen 2023, 68.)

Ilman yhteistä keskustelua työn edellytyksistä ja sen suoritustavasta työntekijöiden omista kokemuksista käsin, ajaudutaan herkästi tilanteeseen, jossa näkemyserot ja myös ristiriitojen todennäköisyys kasvavat (Juuti & Vuorela 2015, 45). Työparina toimimisen keskeinen elementti, dialogi, edellyttää sekä kognitiivista että emotionaalista empatiaa. Dialogissa toisen

kuunteleminen ja keskusteluun liittyminen vaatii todellista läsnäoloa ja keskittymistä, jolloin aika, huomio ja kunnioitus fokusoidaan työpariin. Keskustelu pakottaa synnyttämään toisessa osapuolella uusia näkökulmia ja samalla huomioimaan toisen ajatukset, jolloin vastavuoroinen dialogi antaa molemmille jotakin. Työpari mahdollistaa ajatusten vaihdon myötä parempaa menestystä paitsi uuden oppimisessa, myös ongelmien ratkaisussa verrattuna yksilötyöskentelyyn. (Seinä & Helander 2007, 19.)

4.2 Työparityöskentely ja työssä jaksaminen

Myönteiset asiakaskokemukset pohjautuvat tunnetason tekijöihin ja välittääkseen myönteisiä kokemuksia asiakkaille, on työntekijän ennen kaikkea suhtauduttava omaan työhönsä myönteisesti. Työntekijän työhyvinvointi on edellytys myönteisten asiakaskokemusten tarjoamiselle. (Juuti & Vuorela 2015, 15.) Sosiaalialalla yleisesti työhön liittyy usein työhyvinvointiin vaikuttavia, psykososiaalisia kuormitustekijöitä. Tyypillisiä kuormitustekijöitä sosiaalialan työssä ovat esimerkiksi moniongelmaiset ja haastavat asiakkaat, painostavat ja uhkaavat asiakkaat, väkivalta tai sen uhka, epäasiallinen käytös ja häirintä, sekä työn tunnevaltaisuus, joka altistaa myötätuntouupumukselle. (Työturvallisuuskeskus 2025.) Lastensuojelussa työn vaatavuutta lisää erityisesti traumaattisia kokemuksia kohdanneiden lasten kanssa työskentely, joka edellyttää työntekijältä paitsi fyysistä, myös emotionaalista ja mentaalista valmiutta. Lastensuojelun työntekijät altistuvat työssään vakavalle psyykkiselle kuormitukselle. (Boyas ym. 2022).

Lastensuojelun keskusliiton ja Talentian vuoden 2021 yhteisjulkaisussa *Lapsen vuoksi - Lastensuojelun laitoshoidon vetovoimatekijät ja alalta työntävät tekijät* selvitettiin lastensuojelun laitostyöhön vetäviä ja sieltä pois työntäviä tekijöitä. Koska lastensuojelun sijaishuollossa elävien lasten näkökulmasta ja sijoituksen onnistumisen kannalta pysyvät ja luotettavat ihmis-suhteet ovat ensiarvoisen tärkeitä, työntekijöiden vaihtuvuus sijaishuollossa on iso ongelma. Julkaisussa etsittiin perimmäistä syytä työntekijöiden vaihtuvuuteen ja sitoutumattomuuteen lastensuojelun laitoshoidossa, jotta työntäviä tekijöitä voitaisiin karsia pois ja vetovoimatekijöitä vahvistaa. Keskeisimmät löydökset olivat: työtä pidetään palkitsevana, merkityksellisenä ja mielekkäänä ja työntekijöillä on vahva sisäinen motivaatio työhön, mutta samaan aikaan työ koetaan haastavana, henkisesti kuormittavana ja vaarallisena. Jopa 74% oli harkinnut alanvaihtoa. (Lastensuojelun keskusliitto 2021.)

Seinän & Helanderin (2007, 39) mukaan työparityöskentely voi edistää psyykkistä hyvinvointia ja työssä jaksamista, kun työpari tuntee toisensa ja kykenee tunnistamaan esimerkiksi tilanteita, kun liikutaan toisen jaksamisen) rajoilla. Luottamuksellisessa suhteessa työpari voi paitsi jakaa toisen kanssa onnistumisen ja ilon kokemuksia, myös tarjota toiselle henkistä tukea psyykkisen kuorman kantamisessa ja käsittelyssä (Seinä & Helander 2007, 39).

4.3 Moniammatillisuus

Lastensuojelulaitoksissa työskentelevillä on keskenään erilaisia koulutustaustoja ja näin ollen eroja myös osaamisessa. Vaihtelevuus laitoshoidon ammatillisuuden asteessa voi esimerkiksi aiheuttaa osaamisen erojen vähättelyä ja valtataistelua asiantuntijuudesta. (Timonen-Kallio ym. 2017, 15.) Tehtävänjakoa työntekijöiden, mm. lähihoitajien, sosiaaliohjaajien ja sosiaalityöntekijöiden välillä tulisi kehittää, ja lisäksi työyhteisössä tulisi olla hyödynnettävissä paitsi lastensuojelun sosiaalityön asiantuntijuutta, myös juridista, psykologista, psykiatrista ja pedagogista osaamista (Lastensuojelun laatusuositus 2019, 34).

Terapeuttisen laitospedagogian mallinnuksessa (Timonen-Kallio ym. 2017, 29) on ehdotettu korkea-asteen moniammatillista erikoistumiskoulutusta laitostyön ammatillisen profiilin ja ammatti-identiteetin vahvistamiseksi. Moniammatillisen täydennyskoulutuksen myötä terveydenhuollon ja opetustoimen yhdistäminen sijaishuoltoyksiköiden kanssa vahvistuisi ja kaiken kaikkiaan laitoshoidon laatu paranisi moniammatillisen työskentelyn tehostumisen myötä.

Holmin & Kekkosen (2023, 4-6) raportoima selvitys Lastensuojelun keskusliiton ja Talentian yhteisjulkaisusta ilmentää lastensuojelun asiakastyötä tekevien ammattilaisten näkemyksiä lastensuojelun ja lasten suojelemisen nykytilasta ja tulevaisuudesta. Selvitys nostaa esille lastensuojelutyön ammattilaisten arvioita työolosuhteista ja niiden taustalla olevista tekijöistä, mahdollisuuksista tehdä asiakaskohtaista työtä sekä heidän näkemyksiään lastensuojelun tulevaisuuden tarpeista ja visioista. Aiheesta teetetyn verkkokyselyn keskeisimpiä tuloksia moniammatillisen yhteistyön näkökulmasta olivat, että toimialat ylittävän yhteistyön puute vaikuttaa heikentävästi niin työn laatuun, kuin asiakkaan saaman palvelun laatuun ja työn kuormittavuuteen, kun taas vastaavasti yhteistyön sujuminen yli toimialojen parantaa sekä asiakkaan saaman palvelun laatua että työntekijöiden työhyvinvointia.

5 Tutkimuksen toteuttaminen

Toteutin opinnäytetyön toimeksiantona eräälle lastensuojelulaitokselle. Valitsimme tutkimuksen aiheen yhteistyössä toimeksiantajan kanssa, mutta toimeksiantaja mahdollisti tutkimuksen toteuttamisen muutoin melko vapaasti ja itsenäisesti. Tutkimuksen toteutusta varten hain tutkimusluvan organisaatiolta, jonka alaisuudessa toimeksiantaja toimii. Toimeksiantajan toiveesta yksikön tiedot ja organisaatio on salattu, eikä toimeksiantajaa sen vuoksi esitellä tarkemmin eikä tutkimuslupaa ole opinnäytetyössä liitteenä. Tutkimuksen kohderyhmänä ja tutkimuksen osallistujina olivat toimeksiantajana toimineen laitoksen työntekijöistä ne, joilla oli omakohtaisia kokemuksia työpareina toteutettavasta omaohjaajatyöskentelystä kyseisessä laitoksessa. Tutkimuskysymys, johon tutkimus pyrki vastaamaan, oli: *Millaisena omaohjaajat kokevat työparityöskentelyn vaativan tason lastensuojelulaitoksessa?*

5.1 Laadullinen tutkimus

Tutkimusmenetelmäksi valikoitui laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus ja tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä toimi puolistrukturoitu teemahaastattelu. Juhilan (2021) mukaan laadulliselle tutkimukselle ei voida antaa yhtä ainoaa määritelmää, mutta siinä yleisesti esiintyviä ominaispiirteitä tarkastelemalla ja peilaamalla omaa tutkimustaan niihin, voidaan selvittää, mitä piirteet juuri kyseisessä tutkimuksessa merkitsevät ja miten ne ilmenevät. Yksi laadullisen tutkimuksen ominaispiirteistä, strukturoimattoman ja luonnollisen aineiston suosiminen, esimerkiksi käsittää aineistonkeruumenetelmänä käytetyn haastattelun.

Laadullisen tutkimuksen yksiselitteinen määrittely ei ole helppoa eikä useinkaan tarkoituksenmukaista, koska laadullinen tutkimus käsitteenä kattaa monia erilaatuisia tutkimuksia ja sillä on monia merkityksiä. Tavanomaista laadullisen tutkimuksen määrittelyssä on pohtia esimerkiksi sen suhdetta teoriaan ja teoreettiseen - termit itsessäänkin ovat ongelmallisia, koska niitä käytetään eri merkityksissä ja viittaamaan moniin ilmiöihin. Teorialla on kuitenkin laadullisessa tutkimuksessa kiistaton rooli. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 9-18.) Tutkimus perustui rakentamaan teoreettiseen viitekehykseen, joka määritteli ilmiön tarkastelun näkökulman ja aiheajauksen. Tietoperusta ohjasi tutkimuksen suuntaa vahvasti, sillä koko tutkimuksen aineisto pohjautui teoreettisen viitekehyksen mukaan rajattuihin teemoihin. Keskeistä tutkimuksessa kuitenkin oli syventyä tutkittavien omaan kokemusmaailmaan ja tehdä näkyväksi juuri sieltä nousevia ilmiöitä: teorian rooli tutkimuksessa muuttui osin aineiston keruu- ja analyysivaiheissa, joissa itse tutkittavien ääni ja aineistolähtöisyys saivat sijaa.

Tutkijan käsitys ilmiöstä, tutkittavalle ilmiölle annettavat merkitykset ja tutkimuksessa käytettävät välineet vaikuttavat tutkijan muodostamaan tutkimusasetelmaan, jolloin myös tieto on subjektiivista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 20.) Valitsin tutkittavan aiheen ja kohderyhmän, johon tutkimus toteutettiin. Määrittelin tutkimusongelman ja tutkimuskysymyksen: ensisijaisesti tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisena omaohjaajat kokevat työparityöskentelyn vaativan tason lastensuojelulaitoksessa. Tutkimuksella pyrin selvittämään myös, kokevatko työntekijät työparityöskentelyn vaikuttavan työssä jaksamiseen ja lisäksi, miten työntekijät arvioivat jaettujen omaohjaajasuhteiden näyttäytyvän lapsille arjessa. Alkuperäinen tutkimuskysymys ohjasi tarkastelua läpi tutkimuksen.

Laadullinen tutkimus on ymmärtävää tutkimusta, jossa ymmärtäminen ihmistä tutkivan tieteen metodina pitää sisällään tietynlaista eläytymistä tutkimuskohteen henkiseen ilmapiiiriin, ajatuksiin, tunteisiin ja motiiveihin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 28). Tutkimuksen tarkoituksena ei ollut muodostaa aiheesta yleistettävää tietoa, vaan rakentaa ymmärrystä asiasta ainoastaan tutkimuksen osallistujien kokemusmaailmasta käsin. Halusin tavoittaa työntekijöiden ai-toja kokemuksia, ajatuksia ja tunteita aiheesta.

Laadullisen tutkimuksen päämääränä on rakentaa tutkimuksen kohteesta syvällisempää ja kokonaisvaltaisempaa käsitystä. Siihen voi johtaa esimerkiksi se, että tutkimuksen kautta tehdään näkyväksi tai kuuluvaksi sellaisia näkökulmia, ajatuksia, tunteita tai kokemuksia, jotka jäisivät muuten kertomatta. Vaikka mikään tutkimus ei paljasta tutkimuskohteensa kaikkia puolia, joillakin laadullisilla menetelmillä voidaan muodostaa kohteesta syvä ja monipuolinenkin kuva. (Hakala 2024, 34-35.) Tutkimus mahdollisti kohderyhmälle ajatusten ja tunteiden sanoittamisen asioista, joita kukaan ei välttämättä aiemmin ole kysynyt. Omaa työtä ohjaavien menetelmien ja työskentelymallien tarkastelu, pohdinta ja kyseenalaistaminenkin voi olla avartavaa ja johtaa työn kehittämiseen.

5.2 Aineistonkeruu teemahaastatteluina

Haastattelu perustuu yksinkertaiselle idealle: kun halutaan tietää mitä ihminen ajattelee, ilmeisin keino selvittää se on kysyä häneltä. Verrattuna esimerkiksi kyselyihin, haastattelutilanteissa voidaan joustavammin keskustella tiedonantajan eli haastateltavan kanssa ja tarkentaa tai toistaa tarvittaessa kysymyksiä, jolloin välttyään väärinymmärryksiltä. Toisaalta haastattelun etuna on myös haastateltavien yhdenvertainen mahdollisuus tulla ymmärretyksi oikein. Kirjalliset kyselyt poissulkevat vastaajista niitä, jotka eivät syystä tai toisesta kykene ilmaisemaan itseään kirjallisesti haluamallaan tavalla. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 72-73.) Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä huomioi tutkimukseen osallistuvia antamalla kaikille yhtäläisen mahdollisuuden tulla kuulluksi tarkoituksenmukaisesti. Lisäksi haastattelu mahdollistaa rikkaamman aineiston syntymisen, kun keskustelulla voidaan syventyä aiheeseen ilman lomakkeen asettamia raameja tai rajoituksia.

Toteutin tutkimuksen aineistonkeruun opinnäytetyön toimeksiantajana toimineen lastensuojelulaitoksen työntekijöiden yksilöhaastatteluina helmi-maaliskuussa 2025. Haastatteluihin osallistui yhteensä viisi työntekijää, jotka toimivat tai ovat aiemmin toimineet omaohjaajina kyseisessä laitoksessa. Tutkimuksen kohderyhmään sopivia haastateltavia ei ollut mahdollista saada enempää. Saaranen-Kauppinen & Puusniekan (2006) mukaan tutkimusaineiston ei laadullisessa tutkimuksessa välttämättä tarvitse olla suuri, koska kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena ei yleensä ole tilastollisten yhteyksien etsiminen, vaan esimerkiksi jonkin ilmiön ymmärtäminen. Haastattelut kestivät noin 15-35 minuuttia ja nauhoitin ne oman muistini tueksi.

Valitsin aineistonkeruumenetelmäksi teemahaastattelun, koska tavoitteena oli selvittää omaohjaajapareina työskentelevien henkilöiden omakohtaisia kokemuksia, tunteita ja ajatuksia. Strukturoidummassa haastattelussa kysymysten asettelu ja rajoitukset poissulkevat mahdollisuutta tuoda vapaasti esille mieleen nousevia asioita. Vapaamuotoisessa keskustelussa ennalta määrätystä teemoista on helpompaa tuoda keskusteluun tutkimuksen kannalta merkittäviä näkökulmia ja oivalluksia.

Aineistonkeruumenetelmän valinnan lisäksi haastattelun tarkempaan muotoon liittyvät ratkaisut tukivat tavoitetta tutkimuksen osallistujien aitojen kokemusten ja ajatusten selvittämisestä. Esimerkiksi työyhteisön sisäinen dynamiikka ei päässyt vaikuttamaan haastattelutilanteessa siihen, miten hyvin kukakin haastateltavista sai äänensä kuuluviin, koska toteutin haastattelut yksilöhaastatteluina. Pyrin rakentamaan haastattelutilanteisiin luottamuksellisen ilmapiirin, jotta todelliset kokemukset, tunteet ja ajatukset pääsisivät keskustelussa nousemaan esille tarkoituksenmukaisesti ja edistäisivät tutkimuksen tavoitteen toteutumista.

Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa oleellista on haastattelun eteneminen tiettyjen teemojen varassa yksityiskohtaisten kysymysten sijasta, jolloin tutkijan vaikutus haastatteluun jää mahdollisimman pieneksi ja itse tutkittavien ääni nousee tarkoituksenmukaisesti haastattelun keskiöön. Kuitenkin samat aiheet ja teemat ohjaavat kaikkia haastatteluja. (Hirsjärvi & Hurme 2022, 4.2.3.) Valmistauduin teemahaastatteluihin laatimalla teemahaastattelurungon, jonka jaoin ennen haastatteluja myös haastateltaville tarkasteltavaksi. Jakamalla haastattelurungon etukäteen haastateltaville halusin mahdollistaa heille etukäteen valmistautumisen haastatteluun ja toisaalta rikastaa aineistoa sillä, että haastateltavilla oli ollut jo ennen haastattelua aikaa pohtia aiheita ja teemoja ja siten haastattelutilanteessa avautuminenkin olisi helpompaa.

Kuva 1: Teemahaastattelurunko

Teemahaastattelun vahvuus on, että se paitsi tähdentää ihmisten yksilöllisiä tapoja tulkita asioita ja antaa niille merkityksiä, se myös huomioi näkökulman, että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa (Hirsjärvi & Hurme 2022, 4.2.3.) Teemahaastattelussa haastateltava pystyy itse mielessään valitsemaan ne aiheeseen liittyvät asiat, joita pitää merkityksellisimpinä ja haluaa tuoda ilmi keskustelussa. Painotin jo ennen haastatteluja haastateltavan mahdollisuutta valita, miten laajasti haluaa mihinkin vastata ja vastaavasti vapautta jättää vastamatta sellaista aiheista, joista ei koe löytävänsä sanottavaa. Haastattelut etenivät teemojen osalta vaihtelevassa järjestyksessä. Pysin mukailemaan haastateltavaa antamalla tilaa vastata kysymyksiin siinä laajuudessa, kuin kunkin kysymyksen kohdalla haastateltavalle tuntui mielekkäältä. Koska haastatteluja ohjasivat samat teemat ja jokaisessa haastattelussa tema-alueet käytiin läpi jossakin muodossa, ei ollut tarpeenmukaista rajata tai ohjailta keskustelua liikaa.

Haastattelu toimi siis tutkimuksessa välineenä tavoittaa toinenkin keskeinen laadullisen tutkimuksen ominaispiirre: sitoutuminen lähelle menevään tarkasteluun. Juhilan (2021) mukaan sen voi mieltää mahdollisimman läheiseksi suhteeksi tutkimuksen kohteena oleviin ihmisiin, jolloin ihmisten kokemukset voidaan tavoittaa mahdollisimman aitoina. Pysin tutkimuksessani saavuttamaan avointa keskustelua ja ajatusten ilmaisua rakentamalla luottamusta haastateltaviin ennen haastattelua ja sen aikana. Kerroin haastattelun alussa haastateltavalle äänittäväni haastattelut oman muistini tueksi, mutta korostin äänen katoavan tutkimuksessa jo hyvin varhaisessa vaiheessa, kun litteroin haastattelut. Korostin haastateltavan vapautta valita itse, mihin kysymyksistäni haluaa keskustelussa tarttua syvällisemmin. Kerroin, ettei tutkimuksessa ole tarkoituksena nostaa esille mitään tunnistettavia piirteitä haastateltavista itsestään.

5.3 Aineiston käsittely ja analysointi

Aineisto muodostui työntekijöiden haastatteluista, jotka nauhoitin puhelimellani. Koska käsitelin tutkimuksen osallistujien henkilötietoja äänen muodossa, aineiston tietoturvallinen käsittely oli tutkimuksessa ensiarvoisen tärkeää. Laadin tutkimusta varten tietosuojaselosteen ja aineistohallintasuunnitelman, joiden mukaisesti käsitelin aineistoa turvallisesti. Tutkimuksen osallistujilla oli mahdollisuus tutustua tietosuojaselosteeseen ja vahvistamalla osallistumisensa kirjallisella suostumuslomakkeella he antoivat suostumuksensa aineistonkeruun toteuttamiseen sekä aineistokäsittelyyn tietosuojaselosteessa kuvatulla tavalla.

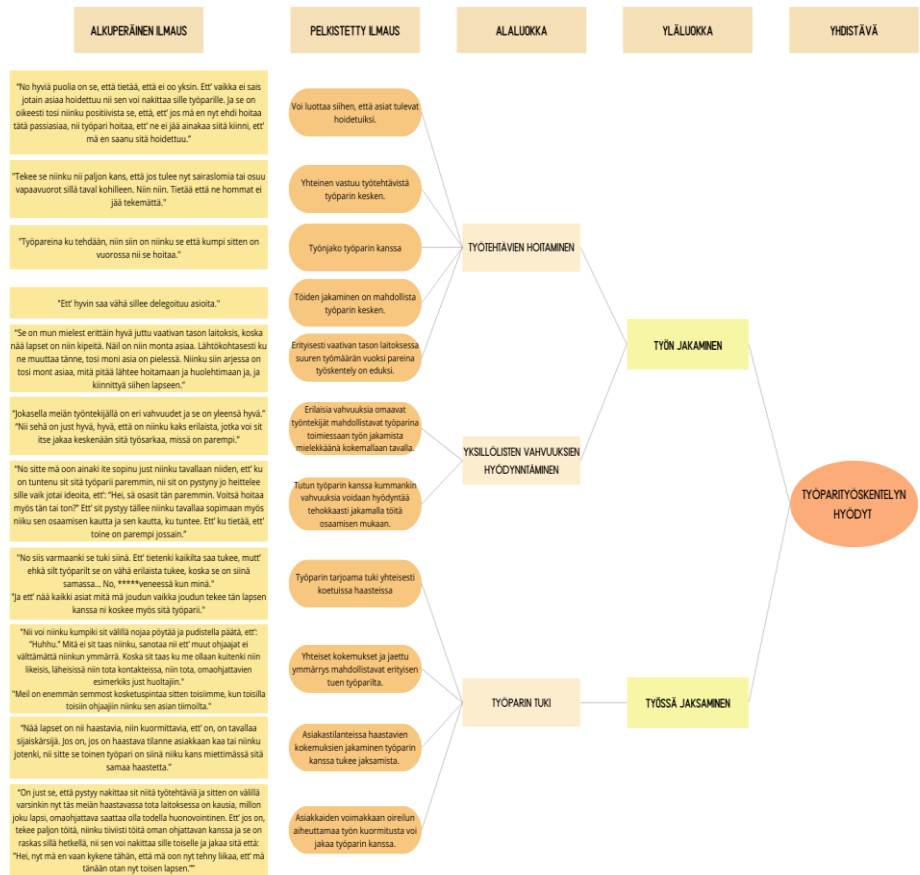
Haastatteluiden jälkeen muunsin äänitiedostot kirjalliseen muotoon. Suoritin tekstiaineistojen huolellisen ja sanatarkan litteroinnin: käymällä aineistoja useasti läpi litteroinnin yhteydessä pääsin jo syventymään kertyneen aineiston sisältöön ja sain alustavan käsityksen aineiston kokonaisuudesta. Anonymisoin samalla aineiston varmistaakseni, ettei siihen jäänyt henkilötietoja tai muita tunnistettavia piirteitä haastateltavista. Pysin tunnistettavuuden minimoimiseen kuitenkin jo haastattelua edeltävässä vaiheessa ja sen aikana välttämällä

henkilökohtaisten taustatietojen nousemista esille jättämällä pois kaikki kysymykset, jotka olisivat olleet tutkimuksen kannalta epäolennaisia. Litteroin haastatteluaineiston sanatar-
kasti, koska halusin varmistaa haastateltavien ajatusten säilymisen juuri sellaisina, kuin he ne itse olivat tarkoittaneet. Litteroinnin yhteydessä sisäistin samalla haastateltavan kertomaa ja aloin muodostaa käsitystä siitä, mitkä asiat olivat huomionarvoisia ja tärkeitä tulevan analyysin kannalta.

Analysointivaiheeseen vaikuttaa se, millaiseksi tutkimusaineiston keruuvaihe muodostuu. Haastattelutilanteessa voi olla luontevaa keskustella omista tulkinnoistaan haastateltavan kanssa jo haastattelun aikana, jolloin haastateltavalla on mahdollisuus myös korjata tai tarkentaa haastattelijalle muodostuneita käsityksiä (Hirsjärvi & Hurme 2022, 7.1). Vaihtoehtoisesti aineiston analysointi tapahtuu vasta haastattelun jälkeen, kun aineistoa litteroidaan ja puretaan sittemmin valittavalla menetelmällä. Haastatteluissa pyrin johdattelemaan keskustelua mahdollisimman vähän. Esitin kuitenkin tarvittaessa tarkentavia kysymyksiä ja tuin haastateltavaa vuorovaikutteisessa haastattelutilanteessa siten, että sain jo haastattelun aikana muodostettua itselleni mahdollisimman eheän käsityksen haastateltavan kokemuksista ja ajatuksista aiheista.

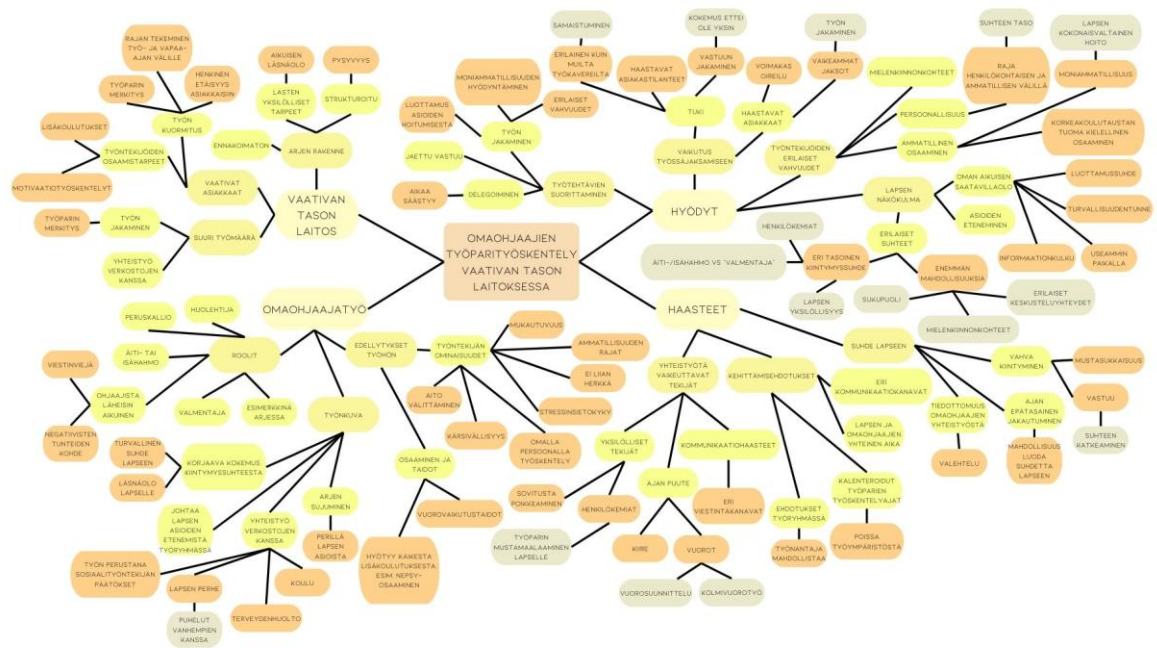
Valitsin aineiston analyysimenetelmäksi sisällönanalyysin. Vaikka sisällönanalyysi ei välttämättä mahdollista kovin syvällistä aineiston käsittelyä, opinnäytetyössä sen käyttö voi olla perusteltua ja riittävää esimerkiksi litteroitujen haastattelujen analysoinnissa. Sisällönanalyysin tavoitteena on tiivistää ja luokitella suuria aineistoja, kuten pitkiä haastatteluja helpommin tulkittavaan muotoon. Toisaalta sen avulla voidaan myös nostaa aineistosta esiin siihen kätkeytyneitä merkityksiä ja havaita jonkin tarkastelun kohteena olevan asian yhtäläisyyksiä ja eroja. (Hakala 2024, 97.)

Laadullinen sisällönanalyysi lähtee liikkeelle koodauksesta, jossa tunnistetaan ja nimetään aineistosta sisällöllisesti kiinnostavia elementtejä joko aineistolähtöisesti tai teorialähtöisesti (Vuori 2021). Valitsin teoreettisen ymmärryksen pohjalta tutkimuksen kannalta merkityksellisen sisällön eli sisällönanalyysi tapahtui enimmäkseen teoriaohjaavasti. Ensin jaottelin haastattelujen sisällöt lähes kokonaisuudessaan eri aihepiirien mukaan. Aiheet olivat: *vaativan tason laitoshoido, kiintymyssuhteet, työparityöskentelyn vahvuudet, työparityöskentelyn haasteet, omaohjaajatyöskentely ja lasten kokemukset*. Koodauksen jälkeen analyysi tyypillisesti syvenee johtopäätösten tekemiseen siitä, mitä eroavaisuuksia tai yhdistäviä tekijöitä aineiston eri osien väliltä löytyy ja miten yksityiskohdista saadaan lopulta muodostettua kokonaiskuvaa (Vuori 2021). Poimin kaikista haastatteluista keskeisimpien teemojen alle lukeutuvia suoria lainauksia ja ilmauksia, jotka tiivistin yksinkertaisemmiksi ilmauksiksi. Näiden pohjalta etenin ala- ja yläluokkien hahmotteluun. Hyödynsin Canva -ohjelmakokoelmaa visualisoidakseni analyysin etenemistä.

Kuva 2: Esimerkki sisällönanalysistä: Työparityöskentelyn hyödyt

Aloin lopulta tehdä rajausta sen suhteen, mikä muodostuneessa aineistossa oli olennaisinta alkuperäisen tutkimuskysymyksen kannalta. Kokonaisuuden hahmottamiseksi loin erillisiä analyysitaulukoita yhdistelevän käsittekartan otsikolla: *Omaohjaajien työparityöskentely vaativan tason lastensuojelulaitoksessa*. Koska aineiston sisältö määritteli eri teemojen lopullista painoarvoa tutkimuksessa, analyysiä voi kutsua osin myös aineistolähtöiseksi.

Kuva 3: Käsitekartta: Omaohjaajien työparityöskentely vaativan tason laitoksessa

6 Eettiset kysymykset ja luotettavuus

Tuomen ja Sarajärven (2009, 127) mukaan tärkeimpinä hyvän tutkimuksen kriteereinä voidaan pitää tutkimuksen johdonmukaisuutta ja eettistä kestävyttä. He korostavat eettistä kestävyttä tutkimuksen luotettavuuden toisena puolikkaana ja eettisen sitoutuneisuuden merkitystä hyvää tutkimusta ohjaavana tekijänä. Hyvässä tutkimuksessa tutkijan tulisi siis olla moraalisesti sitoutunut toimimaan tutkimuksessaan eettisesti, eikä ainoastaan noudattaa määrättyjä periaatteita listasta lukien.

Subjektin ja todellisuuden vuorovaikutuksen tutkiminen on monimutkaista, mikä hankaloittaa laadullisen tutkimuksen maailman hahmottamista. Selkeyden vuoksi laadullista tutkimusta tehdessä on aina perusteltua erikseen määrittää paitsi mitä ollaan tekemässä, myös millaisia eettisiä ongelmia siihen mahdollisesti liittyy. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 67.) Tutkimuksen eettisyyden kannalta huomionarvoista on ensinnäkin tuoda esille se, että työskentelen myös itse tutkimuksen kohteena olleessa työyhteisössä. En kuitenkaan toimi omaohjaajana ja roolini on siten työyhteisössä hieman erilainen, kuin tutkimuksen osallistujilla. On silti tärkeää arvioida työntekijäroolin mahdollisia vaikutuksia esimerkiksi tulosten tulkintaan ja luotettavuuteen. Pyrin vahvasti minimoimaan työyhteisön jäsenyyteni vaikutuksia tutkimukseen toimimalla tutkimuksessa ainoastaan sen toteuttajana ja objektiivisena tarkastelijana, enkä ikään kuin yhtenä tutkimuksen osallistujista.

Tutkimukseni eettisyyttä tukee sen osallisuutta edistävä pyrkimys. Osallisuudessa korostuu mahdollisuus vaikuttamiseen ja mielipiteen ilmaisuun itseään koskevissa asioissa. Lisäksi osallisuus mahdollistaa ihmiselle omien valintojen tekemisen, epäkohtien havaitsemisen ja yhteiskunnalle tilaisuuden epäkohtien muuttamiseen. (Talentia 2022, 16.) Tutkimus mahdollisti toimeksiantajana toimineen lastensuojelulaitoksen työntekijöille kanavan ilmaista omia ajatuksiinsa heidän työssään keskeisestä työmallista ja kertoa myös siinä ilmenevistä kehittämistarpeista, joihin voidaan tulevaisuudessa tarttua.

Hirsjärven & Hurmeen (2022, 3.1) mukaan haastattelu valitaan usein, kun halutaan korostaa sitä, että ihminen on nähtävä tutkimuksessa subjektina, merkityksiä luovana ja aktiivisena osapuolena: haastattelussa hänellä on mahdollisuus tuoda itseään koskevia asioita esille vapaasti. Kun tutkimuksen aineisto kerätään teemahaastatteluilla, osallistujat pääsevät aktiivisesti vaikuttamaan osaltaan siihen, millaisiksi tutkimuksen aineisto ja siihen perustuvat tulokset lopulta muodostuvat. Myös tutkimuksen aineistonkeruumenetelmän valinta näin ollen kiehtoutuu osallisuuden ja toimijuuden, sekä niiden myötä laajemmin myös eettisyyden näkökulmaan tukien tutkimukseni eettisyyttä.

Tutkimusetiikan periaatteiden noudattaminen on yksinkertaisuudessaan esimerkiksi sitä, että huolehditaan tutkittavien oikeuksista tietää, mistä tutkimuksessa on kyse. Samoin osallistujien informoiminen siitä, mitä aineistolle tapahtuu sen keräämisen ja analysoimisen jälkeen, on tärkeää eettisyyden kannalta. (Hakala 2024, 134.) Selvitin osallistujille ymmärrettävästi tutkimukseni taustat ja tarkoituksen, kerroin koko projektin vaiheista aineistonkäsittelyn ja siihen liittyvän tietosuojan osalta, sekä lisäksi pyysin heidän suostumuksensa vapaaehtoisuuteen perustuvaan osallistumiseen kirjallisena (liite 2). Olen poistanut liitteenä olevasta suostumuslomakkeesta opinnäytetyön tekijän yhteystietojen osuudesta henkilökohtaisen puhelinnumeroni, joka oli kuitenkin saatavilla alkuperäisessä, osallistujille jaetussa versiossa. Tutkimuksen osallistujat saivat tutkimuksesta esitietoa sekä saatekirjeestä (liite 1) että paperisena jaetusta tiedotteesta tutkimuksen osallistujille. Jaoin myös haastattelurungon osallistujien tarkasteltavaksi ennakoon.

Osallistujien oikeuksien turvaamiseksi tutkimusaineistonkeruussa noudatin erityistä huolellisuutta ja hienovaraisuutta. Paitsi osallistujien oikeuksien turvaamiseksi, myös tutkimustulosten luotettavuuden lisäämiseksi päätin suorittaa haastattelut anonymieinä yksilöhaastatteluina esimerkiksi ryhmähaastattelun sijasta. Osallistujat saivat avoimesti kertoa ajatuksiaan ilman sosiaalista painetta ryhmähaastattelutilanteesta. Myöskään työyhteisön sisäiset rakenteet eivät päässeet vaikuttamaan haastattelutilanteessa siihen, miten puheenvuorot jakautuivat, vaan tilaa haastateltavan omille ajatuksille oli runsaasti. Luotettavuuteen voi osaltaan kuitenkin vaikuttaa se, että työskentelen itse samassa työyhteisössä.

Laadullisessa tutkimuksessa syntyvä aineisto on usein runsasta ja monisanaista, mikä lisää tulokinnanvaraisuutta aineiston käsittely- ja analyysivaiheissa. Tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa on huomioitava, miten aineiston käsittely ja tutkimuksen kannalta olennaisena pidetävän tiedon poimiminen laajasta aineistosta vaikuttaa kokonaiskuvaan, sekä mahdollisesti jättää pois jotakin, mikä olisi voinut olla huomionarvoista. (Hakala 2024, 131-132.) Pysin tulosten esittelyyn asti säilyttämään tutkimusaineiston sisällöllisesti mahdollisimman muuttumattomana. Suoritin sanatarkan litteroinnin ja otin haastatteluista suoria lainauksia osaksi tulosten esittelyä, jotta haastateltavien ajatukset tulisivat julki siinä muodossa, kuin he itse ovat tarkoittaneet. Pysin turvaamaan työntekijöiden anonymiteetin säilymistä tulosten esittelyvaiheessa sekoittamalla haastateltavien numeraalisen järjestyksen sattumanvaraiseksi, jotta työntekijät eivät voisi haastatteluiden toteutusjärjestyksen perusteella päätellä, kenen vastauksesta milloinkin on kyse. Kuitenkin se, mikä aineistossa oli lopulta merkityksellistä ja huomionarvoista tutkimuksen kannalta, määräytyi pitkälti alkuperäisen tutkimuskysymyksen perusteella: poimin aineistosta kaiken, mikä omasta mielestäni näyttäytyi arvokkaana tutkimuksen tavoitteiden ja tarkoituksen täyttymisen kannalta.

On huomioitava, että tutkimus tuotti tietoa ainoastaan tutkimuskohteena olleen lastensuojelulaitoksen tilanteesta tutkittavan asian osalta. Tulokset eivät siis ole yleistettävissä, mutta niitä voidaan pitää suuntaa antavina ja luotettavina siltä osin, kuin ne kertovat todellisesta tilanteesta kohderyhmän kokemusmaailmasta käsin siinä lastensuojelulaitoksessa, jossa tutkimuksen osallistujat työskentelevät.

7 Tulosten esittely

Tutkimuksen ensisijaisena tavoitteena oli selvittää, millaisena työntekijät kokevat omaohjaajien työparityöskentelyn. Toiseksi tutkimus suuntasi tarkastelun työntekijöiden kokemuksiin työparityöskentelyn vaikutuksista työssä jaksamiseen. Keskeistä oli tuoda esille myös lasten näkökulma: tutkimuksessa tarkasteltiin työntekijöiden arvioita siitä, miten laitoksen asukkaat kokevat sen, että omaohjaajia on yhden sijasta vähintään kaksi. Tutkimus kartoitti työparimallin koettujen hyötyjen lisäksi siihen liittyviä haasteita ja mahdollisia kehittämistarpeita. Aineiston analyysivaiheessa tulokset muodostivat tiivistetysti kolme pääluokkaa: *omaohjaajatyö vaativan tason laitoksessa*, *työparimallin hyödyt* ja *työparimallin haasteet*. Esittelen työntekijöiden haastatteluissa esiin nousseita keskeisimpiä huomioita eri teemoista omin sanoin tiivistetysti ja osin hyödyntäen esimerkkeinä suoria lainauksia haastatteluaineistosta. Haastateltavat on numeroitu satunnaiseen järjestykseen heidän tunnistettavuutensa minimoimiseksi työyhteisön sisällä.

7.1 Omaohjaajatyö vaativan tason laitoksessa

Haastatteluissa selvitettiin työntekijöiden ajatuksia omaohjaajatyöstä vaativan tason lastensuojelulaitoksessa. Käsiteltyjä teemoja olivat muun muassa omaohjaajan työnkuva, vaativan tason arki ja kiintymyssuhteet omaohjattavien kanssa. Esittelen seuraavassa työntekijöiden ajatuksia ja näkemyksiä liittyen omaohjaajuuteen.

7.1.1 Omaohjaajan työnkuva ja rooli

Omaohjaajan työnkuva näyttäytyi työntekijöille monipuolisena ja vaihtelevana. Omaohjaajan tehtävänä on huolehtia ja pysyä ajan tasalla lapsen elämän kaikista osa-alueista ja työryhmässä johtaa lapsen hoidollista ja kasvatuksellista prosessia. Yksinkertaisuudessaan omaohjaajana toimiminen on lapsen arjen sujumisesta huolehtimista, esimerkkinä toimimista ja läsnäoloa lapsen elämässä. Keskeinen ero omaohjaajan ja muiden työntekijöiden välillä on se, että omaohjaajalla on pääasiallinen vastuu olla tietoinen kaikista lapsen asioista, menneisyydessä ja nykyisyydessä, ja varmistaa lapsen asioiden jatkuva edistyminen. Omaohjaaja tiedottaa muuta työryhmää ja delegoi tarvittaessa lapsen asioita hoidettavaksi muille.

”Mutta tota mä ajattelen, että, ite, ite kuvaan sitä enemmän nii, että omaohjaajan pitää tietää kaikki lapseen liittyvät asiat ja huolehtia, että, että niis asioissa mennään eteenpäin.” - Haastateltava 1

”Siihen kuuluu semmonen nuoren valmistelu elämää varten.” - Haastateltava 5

”Ja omaohjaaja huolehtii siitä, että tässä talossa tavallaan ne on selkeet ne tavoitteet, mitä millonkin tehään ja koko muu työryhmä niinku tukee sitä omaohjaajan päätöstä.” - Haastateltava 1

”Mutt’ mitä se käytännössä sit tavallaan niinku on, ni se on vieressä istumista, keskusteluu, menemistä, hoitamista.” - Haastateltava 1

Työskentely lapsen verkostojen kanssa on keskeistä. Omaohjaajat työskentelevät yhteistyössä paitsi koulun ja terveydenhuollon toimijoiden kanssa, myös tiiviisti lapsen perheen ja muiden läheisten kanssa. Omaohjaajien työskentely pohjautuu sosiaalityöntekijöiden päätöksiin.

”Huolehtii terveydenhuollosta - kaikista niinkun lääkärikäynneistä, yhteydenpidosta vanhempiin ja muihin yhteistyötahoihin, kaikkii verkostoihin.” - Haastateltava 3

”Vaikka joku vanhemmille soittaminenhan on omaohjaajatyötä.” - Haastateltava 1

”Ja tosi tärkeet on yhteistyö sosiaalityöntekijän kans, koska sieltä niistä sosiaalityöntekijän kanssa tehdyistä sopimuksista ja tavoitteista tulee oikeestaan se meidän työ, minkä päälle me rakennetaan se.” - Haastateltava 1

Omaohjaajana keskeistä on luoda turvallinen suhde lapseen ja rakentaa luottamusta. Suhde rakentuu ennen kaikkea vuorovaikutuksessa lapsen kanssa. Luottamuksen syntymiseen vaikuttaa lapselle muodostuva kokemus aikuisen vakaudesta ja pysyvyydestä, kun lapsi esimerkiksi huomaa voivansa puhua avoimesti mistä tahansa ilman pelkoa, että aikuinen reagoisi siihen voimakkaasti tai lähtisi pois. Omaohjaajana lapselle läheisimpänä aikuisena joutuu kohtamaan lapsen vaikeimmatkin hetket ja vastaanottamaan niihin sisältyvät tunnereaktiot. Yhteisesti koettujen vastoinkäymisten kautta suhteen on kuitenkin mahdollista myös syventyä.

”Mutt’ ett’ se on semmonen sit loppujen lopuksi on se, että sen joutuu niinkun sen nuoren kans luomaa sen kontaktin ihan alusta saakka. Miten ne kemiat lähtee niinku toimimaan. Millanen, miten sä lähestyt nuorta.” - Haastateltava 5

”Keskustelujen kautta se luodaan siihen, että se näkee ett’: ”Ton kans pystyy keskustelemaan. Se ei hätkähä.”” - Haastateltava 5

”Ett’ tietyt asiat tuo kyl tosi paljon paineita ja jos tulee jotain muutoksii, vaikka huonoi muutoksii ja isoja muutoksii, ni ne on kuitenkin pääasiassa sun vastuulla tyyliin tuoda se lapselle ilmi, jollon sä oot sitte se, joka on vastaanottaa ne kaikki huonot tunteet ja aggressiiviset käytökset luultavasti.” - Haastateltava 4

Kiintymyssuhteessa korjaavana kokemuksena toimiminen herättää ristiriitaisia tunteita ja siihen liittyy suuri vastuu, jos esimerkiksi suhteen lapseen joutuu jossain vaiheessa katkaistamaan kesken kaiken. Omaohjaajana täytyisi pystyä tarjoamaan lapselle pysyvyyttä.

”Se on jotenki surullista, että vieras lapsi kiintyy niin paljon. Ja sitten jotenki, sit ku on ollu semmosiakin, että työsuhde päättyy tai sitten vaan lopettaa oman, omien syiden takia, niin se miten se lapsi, se miten se lapsi menee sekasin siitä.” - Haastateltava 2

”No on se, jos pystyy hoitaa sen työtehtävän ja pystyy auttaa sitä lasta nii se on lohduttavaa, mutt’ sit jos sitä joutuu jossain vaiheessa katkasee, nii lapsi on ihan hukassa. Se ois ihan ku tiputtais tuolt katolt alas.” - Haastateltava 2

Työntekijät näkivät omaohjaajasuhteiden olevan lapsille tärkeitä ja niiden jakaminen muiden lasten kanssa voi herättää arjessa enemmän tai vähemmän näkyvää mustasukkaisuutta, mutta se on lapsikohtaista.

”Ett’ ja se on semmost mustasukkaisuutta. Jotkut sanoo sen ääneen, jotkut ei. Mutt’ sen, jos tuntee oman ohjattavan niin huomaa sen, että nyt on vähän semmone: ”Miks toi on ton kanssa? Miksei se nyt oo mun kanssa?”” - Haastateltava 2

”He voi tulla kuitenkin keskustelemaan millon tahansa ja ottaa, vaikka mut olis jollekki toiselle niinku siks illaks, niinku nimetty.” - Haastateltava 5

Omaohjaajan rooli lapselle riippuu paitsi työntekijästä itsestään, myös lapsesta yksilönä, ja omaohjaajasuhteet ovat keskenään erilaisia. Työntekijä määrittelee itse rajaa henkilökohtaisen elämän ja ammatillisen roolinsa välillä. Halutessaan työntekijä voi avata lapselle koko henkilökohtaisen elämänsä, tai vastaavasti pitäytyä täysin ammatillisessa roolissa. Työssä on tärkeää kuitenkin olla aito ja oma itsensä.

”Se miten mun omaohjattavat on esimerkiks niin, että heihin on kaks täysin eri lähestymistapaa, mitä mä joudun tekemään. Ett’ en mä pysty niinku käyttämään samaa tekniikkaa niinku, niinku kummallekin.” - Haastateltava 5

”Ja sekin varmaan on osittain sitä millä, minkälaisella persoonalla sä teet sitä työtä ja kuinka lähelle sä oot valmis päästää lapsen. Ett’ kuinka avoimesti sä kerrot omasta elämästä. Toiset on hyvin sellasii, ett’ ei niinku mitään. Ett’ tietää vaan etunimen. Ja jotkut jakaa niinku koko elämän, ett’ on, näyttää valokuvia omasta perheestä ja tuo puheissa niitä siihen, siihen arkeen. Mutt’ niinku jokainen työntekijä voi kuitenkin ite määritellä, miten haluaa sitä omaa elämäänsä tuoda tähän näin.” - Haastateltava 3

”Omalla persoonalla tehdään tietysti töitä, mut sun pitää kehittää semmonen työpersoona, mihin sä pistät sun omasta persoonasta mausteet.” - Haastateltava 5

”Etkä kerro omia asioita, jollet halua kertoa, mut siin on taas se riski sit aina ett’ nuoret sitte niin käyttää niit hyödyksi sillä tavalla työntekijää kohtaan. Tai ne keksii jonkun tosi inhottavan jutun siitä. Siitä, sitten. Ett’ täs justiin se ettei pääse ihon alle.” - Haastateltava 5

”Joillekki tulee enemmän semmonen, jotkut vaan on vähä niinku sellasii äidillisiä esimerkiks. Jotkut on niinku enemmän semmosii niinku valmentajamaisia

*vähän niinku. Ett' voi olla semmosii tietenki erilaisii omaohjaajasuhteita.” -
Haastateltava 1*

Lapsi muodostaa suhteen omaohjaajaan yksilöllisistä lähtökohdistaan: suhde voi olla läheisyydeltään jopa lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen verrattava.

”Jotenkin tulee äiti- tai isähahmo, ett' vaik ei itse ota sitä sillä roolilla ett' ois äiti tai isä. Mut sit jotenki nää lapset ja nuoret ottaa sen sillai, ettei pysty käsitellä asioita jonku muun kanssa kun omaohjaajan kanssa. Ett' se suhde siihen niinku. Se suhde on tosi vahva.” - Haastateltava 2

7.1.2 Edellytykset työhön

Omaohjaajatyö vaativan tason laitoksessa edellyttää moninaista ammatillista osaamista.

”Ammattitaidossa tarvii aika paljon sellasta tota, vuorovaikutustaitoja. Pitää tuntee aika hyvin laki. Ja sitten tota. Pitää olla sitte, tai hyötyy hyvin paljon kaikest erikoisosaamisesta, esim. nepsy- /-mielenterveyshaasteiden tota, erikoisosaaminen niinku on, on huomioitu, ett' siit on hyvin paljon hyötyä jos selasii omaa.” - Haastateltava 1

Työntekijät painottivat tiettyjä henkilökohtaisia ominaisuuksia, jotka ovat työssä eduksi: kärsivällisyys, stressinsietokyky, sopeutuvuus muuttuviin tilanteisiin ja aito välittäminen korostuivat haastatteluissa omaohjaajana toimivan työntekijän vahvuuksina. Tilanteita ei voida ennakoida ja yllättäviä muuttujia tulee arjessa vastaan jatkuvasti. Suunnitelmia tehtäessä on aina huomioitava mahdollisuus, etteivät ne toteudukaan. Lasten voimakkaan oireilun myötä työntekijän on pystyttävä sietämään paljon paineita ja jopa itseensä kohdistuvaa henkistä väkivaltaa ilman, että se vaikuttaa arjessa kykyyn työskennellä lasten kanssa.

”No stressinsietokyky pitäis olla aika vahvasti ja kärsivällisyyttä pitää olla. Ja ihan aitoo välittämistä.” - Haastateltava 2

“Ja kuitenkin just sitä, mun mielest on tosi tärkeitä et on, kaikilla on se jonkinlainen työminä-versio. Että tääl voi tulla paljon haukkumista ja tällasta. Niiku itteesä kohtaa. Nii nää on sellaisii mis, no se kärsivällisyyski auttaa. Että ei oteta tunteisiin. Nyt on huono hetki, huono päivä. Se, se auttaa tosi paljon sit ku hallitsee sen, että se ei vaikuta suhun itteensä.” - Haastateltava 4

7.1.3 Asiakkaiden tarpeet

Työntekijöiden mukaan vaativan tason laitoshoido pyrkii lasten edun mukaisesti strukturoidun arjen luomiseen. Lasten yksilöllisyys vaikuttaa kuitenkin keskeisesti hoidon ja kasvatuksen

kokonaisuuteen: lasten yksilölliset tarpeet ja vaihteleva vointi määrittelevät arjen rakentamista. Päivät ovat keskenään erilaisia yllättävien tapahtumien myötä ja lapsikohtaisesti aika-
taulut voivat olla hyvinkin tarkkaan rakennettuja. Lapsen vointi on keskeinen tekijä arjen
muodostumisessa ja se voi joskus edellyttää varsin intensiivistä työskentelyä arjen perusasioi-
den hoitamiseksi.

*”Ett’ se on vaativan hoitotason niinku laitoksee semmonen, pitää olla hyvin, hyvin, hyvin tarkkaan luotu se arki. Että mitä enemmän on vapaata ja tämmö-
sii niin sen enemmän se aiheuttaa niinku nuorelle niin epävarmuustilanteita.”*
- Haastateltava 5

*”Siitä lähtien kun lapsi avaa silmänsä siihen mennessä, ku hän sulkee silmänsä,
on aikuinen tavotettavissa ja mahdollisesti siinä vierellä, riippuen sit tietenki
lapsen tilanteesta, että osa lapsista pystyy olla pidempiä aikoja yksin ja itse-
näisempii ja osa tarvii sen aikuisen koko ajan vierelle.”* - Haastateltava 1

*”Se riippuu tosi paljon päivästä. Ja sitten lapsista. Jos joillaki on vaikka jotain
rajotuksia, tai erilaiset koulupäivät ja paljon menoja, ni sit se vaikuttaa tosi
paljon.”* - Haastateltava 4

*”Motivaatiotyöskentelyt korostuu tosi paljon vaativan tason laitoksessa, ett’
nääh tulee kaikki asiakkaat niin huonos kunnossa, että se kaikkeen motivointi
on aika, aika ykkösjuttu. Ett’ motivaatio iha arjen perustoimintoihin on aika-
lail sitä ydintä.”* - Haastateltava 1

Jokainen lapsista tarvitsee turvallisen ja johdonmukaisen aikuisen läsnäoloa arjessa. Ajanvie-
ton ja saatavillaolon kautta luodaan turvallista suhdetta lapseen. Työntekijän mukaan lapsen
oireillessa aikuinen, joka pysyy rauhallisena ja jää vierelle mistään riippumatta, luo lapselle
turvallisuudentunnetta.

*”Ett’ ne tarvii niin erilaista läsnäoloa, mutt’ sit toisaalt ne kaikki tarvii sen
saman, ett’ siin vaan on joku vieressä ja se on turvallinen, se ei satuta. Ja
vaikka tulee kiukku, ni se ei silti satuta, vaa se jämpästä kertoo, mite asiat,
asiat etenee. Rauhassa. Ja on siinä vaik tapahtuis mitä.”* - Haastateltava 1

7.2 Työparimallin hyödyt

Lähtökohtaisesti kaikki haastatelluista työntekijöistä olivat sitä mieltä, että omaohjaajien
työpareittain työskentely on hyvä asia ja erityisesti vaativan tason laitoksen erityispiirteet
huomioiden, ei esimerkiksi yksintyöskentelyä nähty potentiaalisena vaihtoehtona nykyiselle
työmallille.

7.2.1 Työtehtävien suorittaminen

Työparityön nähtiin hyödyttävän konkreettisesti työtehtävien suorittamisessa työn ja vastuun jakamisen sekä delegoinnin mahdollisuuden myötä. Asiat etenevät silloinkin, kun toinen omaohjaajista ei ole töissä. Työntekijät kokivat työmäärän jakautuvan enimmäkseen luonnollisesti sen mukaan, kuka on milloinkin vuorossa, eikä töitä erikseen jaeta.

”Työpareina ku tehdään, niin siin on niinku se että kumpi sitten on vuorossa nii se hoitaa.” - Haastateltava 5

”Ett’ voi sit jakaa sitä työtä ja ja mieltii silloin ku toinen on pois että, ett’ varmasti ne asiat hoituu.” - Haastateltava 3

Vaativan tason laitoksen suuri työmäärä korosti työparityön merkitystä työntekijöille eikä yksintyöskentelyä nähty vaihtoehtona. Työntekijät kokivat, että työn jakaminen helpottaa arjessa huomattavan paljon laitoksessa, jossa esimerkiksi lasten moninaisten verkostojen kanssa työskentely lisää työmäärää.

”Ja ett’ se on ihan melkein minimivaatimus ett’ on se kaks, kaks omaohjaajaa.” - Haastateltava 5

”Ehkä jossain perustason yksikössä se voisiki toimii, mutt’ näillä taas tääl vaativas tasos on niin paljon asioita kerralla. Tosi paljon eri tahoja, joita ne ite näkee ja kaikkialta soitetaan ja näin ni se voi käydä aika vaikeeks.” - Haastateltava 4

Moniammatillisessa tiimissä työpareina toimiessa voidaan hyödyntää työntekijöiden erilaista ammatillista osaamista ja muita kompetensseja työtehtävien suorittamisessa. Työntekijät kuvasivat eri ammattiryhmien välistä sanatonta työnjakoa esimerkiksi siten, että lähihoitajat tai sairaanhoitaja huolehtivat enemmän lapsen terveyteen liittyvistä asioista ja sosionomit enemmän kirjallisista töistä. Kaikki haastatelluista työntekijöistä eivät kuitenkaan tunnustaneet eroavaisuuksia työnjaossa eri koulutustaustaisten työntekijöiden välillä.

”Mutta sitte käytännössä sairaanhoitaja on ammattilainen, enemmän lääkkeisiin perehtynyt - hän huolehtii enemmän lääkkeistä tai voi olla lääkevastavana. Sosionomit - enemmän kirjaamivastuuta tai ylipäätensä ylemmän tai, tai niiku korkeakoulun suorittaneet, nii heil on enemmän kirjallista duunii tai semmosia vastuita huolehtia niiden niin kun paperi-, paperiasioiden etenemisestä. Ja sitten lähihoitajat - sitten näis tilanteissa ottaa enemmän arjen, arjen asioista vastuuta.” - Haastateltava 1

“Mutt’ kaikki noi kausikoosteethan on sellaset mitkä jakautuu, että AMK-pohjaset tekee niitä.” - Haastateltava 4

Työpareina työskenneltäessä työntekijät voivat työjaossa hyödyntää myös muita vahvuuksiaan tai mielenkiinnonkohteitaan. Kun työpari tuntee toisensa hyvin, he voivat rohkeasti myös ehdottaa toisilleen erilaisia tapoja jakaa tehtäviä siten, että molempien vahvuuksia ja osaamista hyödynnetään työssä optimaalisesti.

”Jokasella meidän työntekijällä on eri vahvuudet ja se on yleensä hyvä. Että toki yritetään tehdä sellaset työparit myös, missä sais niiku, tukis, tukis työparit toisiaan esimerkiksi vahvuuksien mukaan. Ett’ on se sitte koulutustausta tai persoonalliset mieltymykset.” - Haastateltava 1

7.2.2 Vaikutus työssä jaksamiseen

Työntekijät kokivat työparityöskentelyllä olevan vaikutusta työhyvinvointiin ja työssä jaksamiseen työn ja vastuun jakamisen kautta. Työntekijöitä helpottaa tiedostaa, että joku muu on hoitamassa lapsen asioita silloin, jos itse on esimerkiksi pitkään poissa töistä.

”Niin kyllä se varmasti tuo sellasta, tai lisää sitä työhyvinvointia, kun sä et yksin ole vastuussa kaikesta sen lapsen asioista, vaan sä voit jakaa sitä vastuuta toisen kanssa.” - Haastateltava 3

*”Tekee se niinku nii paljon kans, että jos tulee nyt sairaslomia tai osuu vapaa-
vuorot sillä taval kohilleen. Niin niin. Tietää että ne hommat ei jää tekemättä.” - Haastateltava 5*

Työparityöskentely vahvistaa työssä jaksamista myös työparilta saatavan emotionaalisen tuen kautta, kun työntekijät voivat kokea, etteivät ole asioiden kanssa yksin. Tuki on erilaista työparilta, joka jaettujen kokemusten myötä pystyy muuta työryhmää paremmin samaistumaan haastaviin tilanteisiin paitsi lapsen, myös hänen läheistensä kanssa työskenneltäessä.

*”Nää lapset on nii haastavia, niin kuormittavia, ett’ on, on tavallaa sijaiskär-sijä. Jos on, jos on haastava tilanne asiakkaan kaa tai niinku jotenki, nii sitte se toinen työpari on siinä niiku kans miettimässä sitä samaa haastetta.” -
Haastateltava 1*

”No siis varmaanki se tuki siinä. Ett’ tietenki kaikilta saa tukea, mutt’ ehkä silt työparilt se on vähä erilaista tukea.” - Haastateltava 4

7.2.3 Kahden omaohjaajan edut lapsen näkökulmasta

Lapselle useampi omaohjaaja mahdollistaa erilaisia suhteita ja keskusteluyhteyksiä. Työntekijät ovat keskenään erilaisia ja kahden omaohjaajan myötä lapsi todennäköisemmin pystyy luomaan vahvan suhteen ainakin toiseen omaohjaajista. Vaikka lapsi muodostaakin suhteen molempiin omaohjaajiin, suhteet ovat eri tasoisia ja lapsi voi kiintyä toiseen vahvemmin. Työntekijät näkivät, että muun muassa henkilökemiat, omaohjaajan sukupuoli ja mielenkiinnonkohteet osaltaan vaikuttavat siihen, millaiseksi suhde lapseen muodostuu.

”Niin joitakin asioita ehkä on helpompi kertoa naisohjaajalle, kun miesohjaajalle.” - Haastateltava 5

”Että jollaki toisella voi olla eri mielenkiinnonkohteet toisen kanssa, toinen voi olla enemmän semmone, että napakampi, että saa arkiasiat hoidettuu.” - Haastateltava 4

”Mielestäni on, koska neki, lapsiki ymmärtää aika nopeesti sen, ett’ eri ihmisten kaa on erilainen suhde ja osan kaa klikkaa nopeemmin ja osan kaa vähä hitaammin. Ja. Ett’ se on mun mielest vaa sellain mahollisuus myös sille lapselle.” - Haastateltava 1

Useamman omaohjaajan myötä lapsi voi luottaa siihen, että hänen asioitaan hoidetaan jatkuvasti. Lapsen turvallisuudentunne kasvaa, kun lapsi tietää jonkun edistävän hänen asioitaan.

”No se on varmaan lapselle ihan hyvä että jos toinen, toinen, tai ett’ jos olis vaan yks omaohjaaja, niin sit jos se olis vaikka pitkään kesälomalla tai sairaslomalla ni sit kukaan ei hoitais hänen asioita. Ainakaan niinku sillei, että olis vastuussa niinku siitä.” - Haastateltava 3

”Se luo heille selkeesti sitä turvallisuudentunnetta heti, koska ne tietää ett’ asiat niinku etenee sillo.” - Haastateltava 5

Omaohjaajatyöparit mahdollistavat lapselle ”oman” aikuisen paremman saatavillaolon. Omaohjaajan saatavillaolo kasvattaa lapsen turvallisuudentunnetta. Lapselle suhde omaohjaajaan on merkityksellinen ja tietyt asiat lapsi haluaa hoitaa nimenomaan omaohjaajansa kanssa, vaikka muitakin aikuisia olisi saatavilla.

”Niin se on sille lapselle edun mukasta, ett’ siin on useempi henkilö hoitamassa niitä käytännön asioita ja toisaalta niinku kiintymässä siihen lapseen. Hoitamassa, olemassa sellasessa turvallisessa suhteessa näyttäen esimerkkiä.” - Haastateltava 1

”Ja sit seki luo mun mielest turvaa, ett’ ku omaohjaajil on tietenki vapaapäivii joskus nii on enemmän tavallaa niit vuoroi, kun on joku omaohjaaja vuorossa.” - Haastateltava 1

”Ett’, ett’ se on hyvä, ett’ on kaks ett’ sitten tiet-, niinku ett’ jos lapsi tarvitsee jotain niin hän uskaltaa tai haluaa, sanotaan myös niin, koska kylhän he tietää, ett’ he voi pyytää. Mutt’ sit he jotenki on tää niinku: ”Tää on mun ja mun omaohjaajan asia.” Niin on se hyvä, ett’ on kaks.” - Haastateltava 2

7.3 Työparimallin haasteet

Haastatteluissa kävi ilmi työparityöskentelyä vaikeuttavia tekijöitä ja haasteita, joihin esitettiin myös ratkaisuehdotuksia.

7.3.1 Omaohjaajaparin välistä yhteistyötä vaikeuttavat tekijät

Työparityöskentelyä hankaloittaa erityisesti työparin yhteisen työskentelyajan riittämättömyys. Kohtaamiset arjessa ovat hektisen ja kiireisen työn vuoksi vähäisiä. Moni työntekijä koki, ettei ehdi omaohjaajaparin kesken juuri keskustella lapsen asioista, koska töihin tullessa hypätään aina suoraan lasten arkeen ja työskentelyyn heidän kanssaan.

”Koska no mul on itellä ehkä vähän semmonen, että mä en mun työparii aina näe ja sit kun näen ni sit se on niinku heti töihin.” - Haastateltava 4

Yhteisen ajan mahdollisuuteen vaikuttavana tekijänä nähtiin vuorosuunnittelu, jonka osalta myös työntekijän oman vastuu ja aktiivisuuden merkitys tunnistettiin osatekijäksi. Vuorotyö nähtiin haasteena työparityöskentelylle. Toisaalta työvuoroja toivottiin suunniteltavan siten, että omaohjattavan kanssa voisi työskennellä aina töissä ollessaan, mutta toisaalta taas työparin kanssa samoja vuoroja kaivattiin enemmän, jotta työparityöskentelyä olisi mahdollista toteuttaa käytännössä keskustelemalla ja suunnittelemalla.

”No varmaan semmonen on, ehkä semmonen työnsuunnittelullinen haaste saattaa olla. Että harvoin me ollaan sen oma-, toisen omaohjaajan kans samas työvuorossa, ett’ me pystyttäis keskittyä sen lapsen asioiden suunnitteluun esimerkiks.” - Haastateltava 3

”No, se nyt on vaa meidän oma vika, koska me ei olla suunniteltu työvuoroja oikein, ett’ pitäis suunnitella sillain, että työparit ois muutama kerta viikossa edes samassa vuorossa, ett’ ehtii niinku edes vaihtaa pari sanaa lapsesta.” - Haastateltava 2

Kommunikaatio on haastavaa vuorotyön ja vähäisten kohtaamisten myötä. Eri viestintäkanavien käyttö koettiin vaihtelevasti toimivaksi ratkaisuksi. Työparien tulisi keskenään löytää sopivia tapoja viestiä toisilleen silloin, kun eivät pysty näkemään kasvotusten.

”Ett’ ollaan lähetetty sähköpostei, mutt’ sitte seki vie aikaa ja sillai. Ett’. Ois kiva työparin kanssa päästä istuu alas.” - Haastateltava 2

”Mut jos ei ehi niinku kasvotusten ni sit se pitäis jollain muulla tavalla se tavallaan sopia.” - Haastateltava 1

Osa työntekijöistä tunnisti myös persoonallisuustekijät ja henkilökemiat yhteistyön sujuvuuteen vaikuttavina tekijöinä. Työparityöskentelyä voi hankaloittaa, jos työparin kanssa ei tule toimeen tai jos työskentely ei pohjaudu yhteisesti sovittuihin linjauksiin.

”Mun omat kokemukset on kyl ihan hyvät, mutt’ kylhän se voi vaikuttaa jos tulee joku uus omaohjaaja jollekin lapselle ja sanotaan, ett’ mä oon vaikka se toinen työpari siinä, joka on jo tuntenu lapsen, ni kylhän mä pystyn tai pystysin vähä sanoilla manipuloimaan sitä suhdetta, jos mä vaikka en pitäis tästä työparista. Ett’ kylhän kaikki noi vaikuttaa, mitä lapset kuulee toisilta.” - Haastateltava 4

”No huonoja puolia vois olla se, että jos me ruvetaan eri sääntöjä lapsen tai nuorelle. On talossa ollut jossain vaiheessa semmosta, että toinen antaa jotain asioit, mitä toinen työpari ei anna. Niin sitte se on tehnyt, se on niinku ollu vähän semmosta splittaamista. Nii se, mutt’ sehän on tietenkun on sitten ihmisestä kiinni. Ett’ se ei niinku oikeastaan liity tai liittyy, mutt’ se niin kun on ihan ihmisestä kiinni, ett’ jos on semmonen työpari, joka sitten vaikka ootte sopinu jotain asiaa niin ei pysy sovituksessa nii se on se huono puoli sit.” - Haastateltava 2

Kaikkia omaohjaajien yhteiseen työskentelyyn tarjottavia mahdollisuuksia ei hyödynnetä tarkoituksenmukaisesti. Työntekijöiden oma aktiivisuus vaikuttaa osaltaan mahdollisuuteen toteuttaa työparityöskentelyä.

”Tiimipäivien lopussa on yleensä, yleensä jääny vähäsen, mutta tota, ei hirveen moni oo sitä käyttäny sitte mun näkökulmasta.” - Haastateltava 1

7.3.2 Työparimallin haasteet suhteessa omaohjattavaan

Lapsen kannalta omaohjaajaparit ovat lähtökohtaisesti myönteinen asia. Työparimalliin liittyviä haasteita suhteessa lapseen löytyi hyvin vähän.

Jotkut työntekijöistä kokivat ajan omaohjattavan kanssa jakautuvan epätasaisesti työparin välillä. Ajan epätasainen jakautuminen lapsen kanssa voi vaikuttaa mahdollisuuteen luoda ja ylläpitää suhdetta lapseen. Mahdollisuuksiin viettää aikaa omaohjattavan kanssa vaikuttavat paitsi työvuorot, myös lapsen omat menot. Kohtaamiset lapsen kanssa voivat jäädä vähäisiksi, jos työntekijän työvuorot ajoittuvat esimerkiksi siten, että lapsi on aina koulussa tai kotiharjoittelussa omaohjaajan ollessa vuorossa.

”No mä en ite koe, että se välttis jakaantuu kovin tasasesti. Mutt’ ei silleen ett’ ketään tässä syytän. Se ei vaan aina toteudu niin.” - Haastateltava 4

Lapsi ei välttämättä ole tietoinen omaohjaajien työparityöskentelystä. Sen vuoksi lapsi saattaa esimerkiksi kertoa omaohjaajilleen täysin eri tarinoita ja vaihtoehtoisia totuuksia arjen tapahtumista.

”Nii must tuntuu, ett’ hän ei hahmota sitä ku me ollaan niin eri aikoina täällä. Nii sitte ku kuitenkin me kirjataan kaikki, nii sit sielt tulee iha eri tekstii ja vähä jännä. Mietin, että ymmärtääks tää lapsi, ett’ kyl me vaihetaan kuulumi-sii tämän työparin kanssa.” - Haastateltava 2

7.3.3 Työntekijöiden kehittämisehdotukset

Haastatellut työntekijät olivat yhtä mieltä siitä, että omaohjaajien yhteiseen työskentelyyn olisi varattava enemmän aikaa ja työparityöskentelyn ideaali toteutus tapahtuisi mieluiten oman työympäristön ulkopuolella.

”Sellast mä ehkä kaipaisin enemmän, että meil olis kerran pari kuukaudessa joku semmonen, tai vaikka kerran viikossaki vois olla semmonen, tietsä pieni tsekkaustunti - missä mennään tän lapsen kans, mitä asioita pitää hoitaa, mitä on hoidettu, mitä kuuluu mihinki rintamalle ja ett’ olis semmonen yhteinen näkemys siitä että, ett’ me ollaa menos oikeeseen suuntaan sen lapsen asioissa.” - Haastateltava 3

”Niin sen takii mun mielest pitäis saada suunnitelma-aikaa. Tyylii vaik tunti kerran kahessa viikossa edes, edes. Ett’ niinku just pois sieltä lasten tota luota. Toimistoon tai tänne näin, ni kahestaan avaa asiaa ja näin. Ehkä sillon se toimis. Helpottais työtä mun mielestä.” - Haastateltava 2

Työntekijät nostivat vaihtelevasti esille myös minitiimit, jotka ovat moniammatillisia palaveria omaohjattavan asioiden kokonaisvaltaista käsittelyä varten. Palaverieihin osallistuvat mahdollisuuksien mukaan omaohjaajien lisäksi psykologi ja yksikön vastaava ohjaaja sekä yksikönjohtaja. Osalla työntekijöistä minitiimipalaverit olivat jo toteutuneet, mutta osan kohdalla minitiimiä ei ollut vielä käytännössä päästy järjestämään kertaakaan. Toteutuessaan

minitiimit nähtiin mahdollisesti hyvin hyödyllisenä työvälineenä omaohjaajatyöskentelynkin tueksi.

Omaohjaajaparin ja omaohjattavan kesken yhteistä aikaa toivottiin mahdollistettavan. Vaikka omaohjaajilla kummallakin olisi hyvä suhde lapseen, voisi työskentelyä tukea heidän kaikkien keskinäinen ajanvietto. Lapsi hahmottaisi näin paremmin omaohjaajien välistä yhteistyötä ja toisaalta omaohjaajat pääsisivät näkemään, millaista lapsen ja toisen omaohjaajan välinen työskentely ja vuorovaikutus on.

”Koska kuitenkin mul on tosi hyvä suhde mun omaohjattavaan ja työparilla on kans tosi hyvä suhde tähän meidän yhteiseen lapseen, mutt’ ois kiva joskus olla yhdessä ja nähdä, miten he toimii.” - Haastateltava 2

Arjessa omaohjaajien keskinäisille kohtaamisille ei tarjoudu tarpeeksi mahdollisuuksia, joten vaihtoehtoisesti työparien täytyisi sopia muita keinoja kommunikoida keskenään yhteistyön sujumiseksi.

”Koska eivät pysty näkemää niin usein ja silloin ku näkevät, ni silloin pitäs tavallaan sopia asioista ja sit ett’ miten muuten kommunikoi. Onkse viesti, sähköposti, joku. Ett’ se toimii varmasti.” - Haastateltava 1

Työntekijäresurssien lisääminen nähtiin mahdollisena ratkaisuna siihen, ettei omaohjaajuutta pääse kaikissa työvuoroissa toteuttamaan ideaalilla tavalla.

”Resursseja ehkä lisää. Sillä taval ett’ pystyis niinku viel enemmän keskittyä siihen ett’ olis niin kun, ett’ pystyis aina olee, hoitaa sen oman ohjattavan ohjauksen joka päivä. Tai se että niinku ett’ olis aina toinen, toinen olis niinku sit. Ett’ jompikumpi olis aina vuorossa. Mikä. Ett’ se on niinku se mikä, mikä olis tietysti ihanteellinen, ideaalitilanne.” - Haastateltava 5

Haastatteluissa kävi ilmi, että yleisesti ottaen työntekijät kokevat voivansa vaikuttaa työhönsä. Työntekijät tunsivat työparimallin kehittämistarpeita, mutta niitä ei aikaisemmin olla nostettu esille ja sen vuoksi niihin ei myöskään olla vielä puututtu. Työnantajan nähtiin mahdollistavan työn kehittämistä ja tutkimuksen myötä heränneitä kehittämissuunnitelmia aiotaan nostaa esille työryhmässä.

”Mutta siis just mietin, että aion sanoa tän tiimissä ja ehdottaa, ett’ vaikka meidän tiimipäivät ois semmosii, ett’ vaik työpareittain tehtäis niinku ett’ suunnitella. Ku se on kuitenkin kerran kuukaudessa, ett’ sitten suunnitteluaikaa. Jos esimies auttais tai mahdollistais semmosen. Ja kylhän se on varmasti-kin mahdollista. Ehdotuksia vaa pöytä pitäis.” - Haastateltava 2

8 Johtopäätökset

Tutkimus osoittaa omaohjaajien kokevan työparityöskentelyn myönteisenä asiana: se hyödyttää paitsi työntekijöitä, myös lastensuojelulaitoksen asukkaita monelta osin. Työparityöskentely esimerkiksi mahdollistaa työntekijöiden erilaisten ammatillisten ja kokemuksen tuottamien kompetenssien sekä yksilöllisten vahvuuksien hyödyntämisen ja auttaa vähentämään työn kuormitusta. Lasten kannalta omaohjaajien työparityöskentely lisää turvalliseksi koetun aikuisen saatavillaoloa arjessa, ja lapsen asiat etenevät ja informaatio kulkee mutkattomammin, kun lapsen asioista vastaa useampi aikuinen. Sinkkosen (2018, 177) mukaan lapselle on psykologisestikin merkityksellistä tiedostaa, että joku on aina hoitamassa hänen asioitaan.

Omaohjaajien työpareittain työskentely mahdollistaa lapselle erilaisia suhteita ja keskusteluyhteyksiä. Hirvonen (2023, 68) on esittänyt omaohjaajapareina toimimisen ratkaisuksi esimerkiksi tilanteessa, jossa omaohjaajasuhde toisen omaohjaajan ja lapsen välillä ei muodostu lapsen kannalta toimivaksi. Työskentelyä on silloin mahdollista jakaa esimerkiksi lapsen ja lapsen perheen kanssa tehtävän yhteistyön välillä. Samankaltaisia ajatuksia nousi esiin omaohjaajina toimivien työntekijöiden haastatteluissa, kun he pohtivat eroavaisuuksia lapsen omaohjaajiinsa muodostamien suhteiden välillä. Lapsi voi muodostaa läheisemmän suhteen toiseen omaohjaajaansa, joidenkin kanssa tulee paremmin juttuun kuin toisten kanssa ja suhteen rakentuminen riippuu aina niin lapsen kuin työntekijänkin yksilöllisistä lähtökohdista. Toisaalta lapsella on luontaisesti tarve kiinnittyä vahvasti nimenomaan yhteen tiettyyn aikuiseseen, eikä lapsi voi muodostaa läheisiä kiintymyssuhteita loputtomasti (Sinkkonen (2018, 135). Turvallisen kiintymyssuhteen mahdollistuminen lapsen ja huolenpitäjän välille on kuitenkin sijaishuollossa keskeinen tavoite (YK:n sijaishuollon ohjeet 2018, 7) ja useamman omaohjaajan myötä todennäköisyys sille kasvaa laskennallisesti.

Keskeinen syy sille, miksi työparityöskentely näyttäytyi omaohjaajille positiivisena asiana, oli mahdollisuus jakaa suurta työmäärää. Työmäärään merkittävästi vaikuttavana tekijänä nähtiin lasten moninaisten verkostojen kanssa työskentely, mihin taas vaikuttaa eri hoitotahojen, kuten lasten- ja nuorisopsykiatrian kanssa tehtävä yhteistyö. Tutkimustiedon valossa yleisesti kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset kärsivät usein erilaisista psykiatrisista häiriöistä (Kääriälä ym. 2021) ja etenkin vaativan tason lastensuojeluun sijoitetuilla lapsilla tyypillisesti on muun muassa erityistä tukea edellyttäviä tunnesäätelyn vaikeuksia, käytöshäiriöitä tai mielenterveydellisiä haasteita (Haapala & Sirkiä 2023, 42).

Lastensuojelutyö yleisesti on luonteeltaan vaativaa ja kuormittavaa: pahimmillaan lastensuojelussa asiakkaana olevien lasten traumakokemukset voivat altistaa heidän kanssaan työskenteleviä työntekijöitä sijaistraumatisoitumiselle (Boyas ym. 2022). Tutkimuksessa haastatelluista työntekijöistä yksi kuvasikin omaohjaajana toimimista ”sijaiskärsijänä” olemiseksi. Työskenneltäessä vaativan tason lastensuojelulaitoksessa, jossa lapsilla usein on taustalla

erilaisia traumaattisia elämäkokemuksia, työpareina työskentelyn mahdollistama emotionaalinen tuki on erityisen merkityksellistä.

Tutkimuksen mukaan työntekijät siis hyötyvät pareittain työskentelystä erityisesti vaativan tason laitoksessa, jossa lasten moninaiset haasteet tekevät työstä luonteeltaan raskasta ja työn kuormitus on suurta. Vastuun jakaminen työparin kanssa tukee työssä jaksamista, ja työparilta saatava tuki auttaa sietämään tunnetasolla ajoittain kuormittavaksi käyvää työtä. Tutkimuksen tulos on yhteneväinen Lastensuojelun keskusliiton ja Talentian vuonna 2018 tuottaman kyselytutkimuksen tulosten kanssa: sosiaalityöntekijöille, sosiaalihojajaille ja perhetyöntekijöille osoitetussa kyselyssä kartoitettiin työntekijöiden kokemuksia muun muassa työpaineista ja riittämättömyyden tunteista ja ratkaisuna näihin nähtiin resurssin ja työn organisoinnin rinnalla *työparityöskentely* (Wilen 2018, 3-8).

Tutkimuksessa työparin yhteistyötä vaikeuttavina tekijöinä nousivat esille mahdolliset haasteet työntekijöiden välisissä henkilökemioissa ja sovitusta poikkeaminen. Yhteisistä sopimuksista ja säännöistä poikkeaminen tai ylipäänsä se, ettei työparin kanssa tule toimeen, voi hankaloittaa yhteistyötä. Seinä & Helander (2007, 28-29) ovat esittäneet samankaltaisia havaintoja attraktiotehtäjäiden vaikutuksesta työparityöskentelyn onnistuneisuuteen: kiintymystä tai pitämistä synnyttävät elementit vaikuttavat työparin väliseen dynamiikkaan merkittävästi. Näin ollen, mikäli työntekijä ei yksinkertaisesti pidä työparistaan, voi työparin muodostuksesta tulla ongelmallista. Aihetta sivuten, Hirvonen (2023, 65) on nostanut omaohjaajatyöskentelyn mallintamisen ja selkiyttämisen sekä yhtenevän toimintakulttuurin luomisen esille haasteena yleisesti lastensuojelulaitoksissa. Koska työtä tehdään ja sitä tuleekin tehdä omalla persoonalla, työskentelyyn ei voida antaa yksiselitteistä tai yleispätevää ohjeistusta. Epäselvyys yhteisistä toimintatavoista voi osaltaan vaikuttaa omaohjaajaparin yhteistyön sujuvuuteen.

Tutkimus osoittaa työntekijöiden kokevan, että heillä on työpaikallaan vaikutusmahdollisuuksia: tunnistettuja haasteita omaohjaajien työparityöskentelyssä on heidän mukaansa mahdollista tuoda ilmi työryhmässä ja siten tavoitella työmallin kehittämistä. Osittain työparimalliin liittyvät haasteet ovatkin työntekijöiden omasta aktiivisuudesta kiinni ja etenkin muutoksen aikaansaaminen edellyttää, että työntekijät itse tunnistavat kehittämistarpeita ja nostavat niitä esille työryhmässä. Toivottua työparityöskentelylle varattua, erillistä aikaa esimerkiksi voisi olla mahdollista saada, jos sille tunnistettu tarve nostettaisiin työnantajan kanssa avoimesti puheeksi.

Toimeksiantajalta saadussa palautteessa korostui se, miten tutkimus teki näkyväksi erityisesti työparityöskentelyn hyödyt, jotka arjessa jäävät vähäiselle huomiolle. Tulosten perusteella työpareina työskentelyn hyödyt omaohjaajatyössä ovat kiistattomia ja sen vuoksi myös

työparityöskentelyn tukemista ja siihen panostamista voidaan pitää erityisen perusteltuna työmenetelmän optimaalisen toteutuksen mahdollistamiseksi.

9 Pohdinta

Opinnäytetyö ajoittui sosionomiopinnoissani aivan opintojen loppuvaiheeseen. Lähes opintojen alusta alkaen tiesin opinnoissa suuntautuvani lasten ja nuorten parissa työskentelyyn, mutta tarkemmin ammatillinen kiinnostus ja suuntautumisalalan valinta alkoivat tarkentua vasta opintojen loppuvaiheessa. Lastensuojelun sijaishuollon laitoksesta saadun työkokemuksen myötä varmistuin siitä, että haluaisin tulevaisuudessa työskennellä lastensuojelussa ja tämän vuoksi päätin tehdä myös opinnäytetyöni lastensuojeluun. Jälkikäteen ajateltuna koen olleen erittäin hyvä asia, että ajoitin opinnäytetyön tekemisen kokonaisuudessaan vasta viimeiseksi opintosuoritukseksi. Näin ollen minulle mahdollistui tehdä opinnäytetyö itselleni varmasti mieluisesta ja läheisestä aiheesta, jonka uskon olevan vielä suurella roolilla omallakin työurallani tulevaisuudessa.

Aiheen valinta määräytyi paitsi toimeksiantajan toiveen mukaan, se myös vastasi omaa ammatillista kiinnostustani. Motivaationi opinnäytetyön tekemisen alusta loppuun oli huipussaan, kun pääsin toteuttamaan itsenäistä projektia oman mielenkiintoni pohjalta ja itselle tärkeiden teemojen ympärillä. Toimeksiantaja toimi opinnäytetyössäni mahdollistajana, joka tuki läpi prosessin, mutta ei juurikaan puuttanut työhöni tai ohjannut sen suuntaa sen jälkeen, kun olimme alustavasti yhdessä sopineet tutkimuksen aiheesta ja toteutuksesta.

Lastensuojelu työympäristönä oli entuudestaan jo jokseenkin tuttu lastensuojelun opintojakson tuoman tiedollisen osaamisen ja lastensuojelulaitoksessa työskentelyn mahdollistaman työkokemuksen myötä, mutta opinnäytetyötä tehdessä pääsin syventämään ymmärrystäni ja tietämystäni siitä yhä enemmän. Tietoperustan rakentaminen oli oivaltavaa ja mielenkiintoista aiheista, jotka olivat jo lähellä itseä työn puolesta. Tutkimuksellinen osuus oli uuden opettelemista: nautin vastuusta ja vapaudesta toteuttaa ja tuottaa jotakin uutta ja omaa, vaikkakin takaraivossa kummitteli jatkuvasti myös epävarmuus työskentelystä jonkin sellaisen parissa, mitä en ollut koskaan aikaisemmin tehnyt.

Opinnäytetyössäni laadulliselle tutkimukselle ominaisesti ilmiötä ymmärtävän tiedon lisäämiseen pyrkivän tavoitteen lisäksi mukana oli työn kehittämisen näkökulma. Tutkimus nosti tarkasteluun työmallin, joka osana laajaa ja ajassa muuttuvaa työmallien ja -menetelmien verkostoa edellyttää toimiakseen myös jatkuvaa kehittämistä. Koska omaohjaajana toimiminen on keskeinen menetelmä lastensuojelulaitoksissa ja tulevaisuudessa toivon pääseväni itsekin toteuttamaan sitä, tuntui merkitykselliseltä tarkastella tutkimuksessani juuri siihen liittyviä kehittämistarpeita ja etsiä mahdollisia ratkaisuja niihin.

Oman ammatillisen kasvuni kannalta opinnäytetyö oli kaikkiaan merkityksellinen. Se nivoi yhteen sosionomikoulutuksen aikana kertyneitä kompetensseja ja mahdollisti tiedollisen ja taidollisen osaamisen näkyväksi tekemisen. Opinnäytetyö eteni suunnitelman mukaisesti vaihe vaiheelta ja kokonaisuus muodostui lopulta myös omia odotuksiani vastaavanlaiseksi. Opinnäytetyöllä on itselleni kiistaton merkitys ammatillisen oppimis- ja kasvuprosessini kannalta, mutta uskon työn tuottaman tiedon arvoon ja hyödynnettävyyteen myös toimeksiantajan näkökulmasta. Jatkon kannalta tutkimus on työntekijöiden keskuudessa ajatuksia ja keskustelua herättämällä mahdollistanut työn kehittämisen ainakin tutkimuksen kohteena olleessa lastensuojelulaitoksessa. Toimeksiantajalta saadun palautteen perusteella opinnäytetyöni onnistui tarkoituksensa mukaisesti tuottamaan omaohjaajatyön kehittämässä hyödynnettävää tietoa ja tutkimuksen tuloksia tullaan toimeksiantajan mukaan käsittelemään koko työryhmän kesken. Mikäli työmallin kehittämiseksi ideoidaan uusia käytäntöjä tai työvälineitä, voidaan niitä ehkä hyödyntää tulevaisuudessa laajemmin omaohjaajien työparityöskentelyssä muissakin lastensuojelulaitoksissa.

Laajemman ymmärryksen saavuttamiseksi ja yleistettävämmän tutkimustiedon tuottamiseksi olisi tarpeellista tulevaisuudessa tehdä lisää vastaavanlaista tutkimusta aiheesta esimerkiksi eri lastensuojelulaitoksissa ja työyhteisöissä toimivien omaohjaajien kokemuksia kartoittamalla. Opinnäytetyössäni sivusin jo lasten mahdollisia ajatuksia työmallista työntekijöiden näkökulmasta käsin, mutta avartavaa olisi tuottaa myös tutkimusta, johon lastensuojelulaitosten asukkaat pääsisivät itsekkin osallistumaan. Lasten näkökulma on ehdottoman arvokas tarkasteltaessa työmalleja ja -menetelmiä, jotka suoranaisesti vaikuttavat sijoituksen aikana myös heidän arkeensa ja elämäänsä.

Lähteet

- Aho, M. 2009. Vanhemmuuden roolikartta omaohjaajan hyvänä työkäytäntönä Halikon perhetukikeskuksessa. Teoksessa Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Turun ammattikorkeakoulu, 81-91.
- Boyas, J., Moore, D., Duran M., Fuentes, J., Woodiwiss, J. McCoy, J. & Cirino, A. 2022. Exploring the health of child protection workers: A call to action. Health Promotion Perspectives, 12 (4), 381-390. Viitattu 25.3.2025. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9958233/pdf/hpp-12-381.pdf>
- Erityis- ja vaativan tason palvelujen työpajaprosessin raportit 2017. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 26/2017. Viitattu 3.1.2025. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134652/TY%c3%962017_26_Ty%c3%b6pajaprosessit_19.12.17_web.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Flaherty, S. & Sadler, L. 2011. A review of attachment theory in the context of adolescent parenting. Journal of Pediatric Healthcare, 25 (2), 114-121. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC3051370/pdf/nihms201628.pdf>
- Forsell, M. & Kuoppala, T. 2024. Lastensuojelu 2023 : Joka kuudennesta teinistä tehtiin lastensuojeluilmoitus vuonna 2023. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tilastoraportti 19/2024. Viitattu 13.1.2025. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/148992/Lastensuojelu_2023.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Haapala, H. & Sirkiä, R. 2023. Koskaan ei pidä luopua toivosta - kokemuksia ja näkemyksiä vaativan tason laitoshoidon työstä ja toimintaympäristöstä. Näkökulmia sijaishuoltoon. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 2/2023, 41-49. Viitattu 2.1.2025. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2023/06/20230605NakokulmiaSijaishuoltoonJulkaisuValmis.pdf>
- Hakala, J. 2024. Laadullisen tutkimuksen ABC : menetelmäopas opinnäytteen tekijälle. Talinna: Gaudeamus.
- Heino, T. ym. 2018. Lastensuojelun, lastenpsykiatrian ja nuorisopsykiatrian yhteiset asiakkaat - yhteinen vastuu. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 9.2.2025. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137068/THL_PT_50_2018_verkkoon.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2022. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. E-kirja. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirvonen, M. 2023. Omaohjaaja lapsen luottoaikuisena lastensuojelun sijaishuollossa. Näkökulmia sijaishuoltoon. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 2/2023, 64-72. Viitattu 2.1.2025. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2023/06/20230605NakokulmiaSijaishuoltoonJulkaisuValmis.pdf>

Holmi, L. & Kekkonen, E. 2023. Lasten suojelemisen nykytila ja tulevaisuus : Selvitys kuntien ja kuntayhtymien lasten ja perheiden sosiaalihuollon tai lastensuojelun asiakastyön ammattilaisten näkemyksistä lastensuojelun ja lasten suojelemisen nykytilasta ja tulevaisuudesta. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 1/2023. Viitattu 13.1.2025.

<https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2023/01/20220116LastensuojelunNykytilaJaTulevaisuusSelvitys.pdf>

Juhila, K. 2021. Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 8.2.2025. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullisen-tutkimuksen-ominaispiirteet/>

Juuti, P. & Vuorela, A. 2015. Johtaminen ja työyhteisön hyvinvointi. 5. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Korhonen, P. 2023. Kysy ja kuuntele -hanke: tutkimustietoa sijaishuollon työn tueksi. Näkökulmia sijaishuoltoon. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 2/2023, 9-17. Viitattu 2.1.2025. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2023/06/20230605NakokulmiaSijaishuoltoonJulkaisuValmis.pdf>

Känkänen, P. 2013. Siirtymät sijaishuollossa - hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelutyön ytimissä. 4. uudistettu painos. Tampere: Juvenes Print - Suomen yliopistopaino, 264-272.

Kääriälä, A., Gyllenberg, D., Sund, R., Pekkarinen, E., Keski-Säntti, M., Ristikari, T., Heino, T. & Sourander, A. 2021. The association between treated psychiatric and neurodevelopmental disorders and out-of-home care among Finnish children born in 1997. *European Child & Adolescent Psychiatry* 31/2022, 1789-1798. Viitattu 27.3.2025. <https://link.springer.com/article/10.1007/s00787-021-01819-1#Sec1>

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983. Viitattu 7.2.2025. <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>

Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä 817/2015. Viitattu 13.1.2025. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150817#Pidm46263582883120>

Lastensuojelulaki 417/2007. Viitattu 3.1.2025. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L1P2>

Lastensuojelun Keskusliitto 2021. Lapsen vuoksi - lastensuojelun sijaishuollon onnistuminen edellyttää työntekijöiden pysyvyyttä. Viitattu 14.1.2025. <https://www.lskl.fi/tiedotteet/lapsen-vuoksi-lastensuojelun-sijaishuollon-onnistuminen-edellyttaa-tyontekijoiden-pysyvyytta/>

Lastensuojelun käsikirja 2023. Sijaishuollon muodot. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 23.12.2024. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijais-huolto/sijaishuollon-muodot>

Lastensuojelun käsikirja 2024a. Sijaishuolto. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 23.12.2024. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijais-huolto>

Lastensuojelun käsikirja 2024b. Lastensuojelulaitokset. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 23.12.2024. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset>

Lastensuojelun käsikirja 2024c. Lapsen arki ja perushoito sijaishuollossa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 13.1.2025. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/hoito-ja-kasvatus-sijaishuollossa/lapsen-arki-ja-perushoito-sijaishuollossa>

Lastensuojelun käsikirja 2024d. Työskentely lapsen ja läheisten kanssa huostaanottovaiheessa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 3.1.2025. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/tyoskentely-lapsen-ja-laheisten-kanssa-huostaanottovaiheessa>

Lastensuojelun laatusuositus 2019. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 21.1.2025. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161862/STM_2019_8_J_Lastensuojelun_laatusuositus.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti 2020. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 8.2.2025. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162414/STM_2020_28_rap.pdf

Rahko, E. 2011. Samassa veneessä sosiaalialalla : Tutkimus sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien kokemuksista työparityöstä. Pro gradu -tutkielma. Valtakunnallinen Sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet. Rovaniemi. Viitattu 24.1.2025. <https://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=90906602-0672-484f-ac5e-e363e41c793a>

Räty, T. 2023. Lastensuojelulaki : Käytäntö ja soveltaminen. 5. uudistettu painos. Keuruu: Edita.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto (verkkojulkaisu). Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarasto. Viitattu 20.2.2025. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_2.html

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa - Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.

Seinä, S. & Helander, J. 2007. Tiimeistä työpareiksi : toiselta oppiminen ja ammatillinen kehittyminen. Hämeenlinna: HAMK.

Sinkkonen, J. 2018. Kiintymyssuhteet elämänkaareissa. Helsinki: Duodecim.

Talentia 2022. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Viitattu 13.1.2025. <https://talentia.lukusali.fi/#/reader/4fb08bf6-d9e1-11ed-bdad-00155d64030a>

Tiili, A. 2014. Työparityö lastensuojelun sosiaalityössä : Tuen ja ammatillisen asiantuntijuuden keskustelut. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Sosiaalityö. Tampere. Viitattu 20.2.2025. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/95636/GRADU-1402390904.pdf>

Timonen-Kallio, E., Yliruka, L. & Närhi, P. 2017. Lastensuojelun terapeuttisen laitospedagogian mallinnus. Työpöytä 23/2017. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 23.12.2024. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132319/Tyo%cc%88pa-teri_2017_23_netiti%20%282%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tokola, M. & Airo, R. 2024. Kiintymyssuhteet ja kiintymyssuhdemallit. Terveyskirjasto. Viitattu 23.12.2024. <https://www.terveyskirjasto.fi/dlk01359>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 10. uudistettu laitos. Vantaa: Tammi.

Työturvallisuuskeskus 2025. Psykososiaalinen työkuormitus sosiaalialalla. Viitattu 17.2.2025. <https://ttk.fi/tyoturvaluus/toimialakohtaista-tietoa/sosiaali-ja-terveysala/sosiaaliala/tyokuormituksen-hallinta-sosiaalialalla/psykososiaalinen-tyokuormitus-sosiaalialalla/Tyoturvaluuskeskus>

Vuori, J. 2021. Laadullinen sisällönanalyysi. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 21.3.2025. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallönanalyysi/>

Wilén, L. 2018. Kohtaamisia? - lastensuojelun arki työntekijöiden näkökulmasta. Mitä kuuluu lastensuojelu? -julkaisusarja osa 2. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 4/2018. Viitattu 20.1.2025. https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/mitakuuluulastensuojelu2_19.8.pdf

YK:n sijaishuollon ohjeet 2018. Lastensuojelun Keskusliitto. Viitattu 26.12.2024. https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/sijaishuollon_ohjeet_final.pdf

Julkaisemattomat lähteet

Työntekijöiden haastattelut

Kuvat

Kuva 1: Teemahaastattelurunko.....	25
Kuva 2: Esimerkki sisällönanalyysistä: Työparityöskentelyn hyödyt	28
Kuva 3: Käsitekartta: Omaohjaajien työparityöskentely vaativan tason laitoksessa.....	29

Liitteet

Liite 1: Saatekirje	54
Liite 2: Opinnäytetyön osallistujan suostumuslomake	55

Liite 1: Saatekirje

Hei, sinä omaohjaajana työskentelevä
lastensuojelun ammattilainen!

Olen sosionomiopiskelija Nea Kilkki Laurea-ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyöni yhteistyössä yksikkönne kanssa ja tavoitteenani on tuottaa laadullinen tutkimus parityönä toteutettavasta omaohjaajatyöstä lastensuojelulaitoksessa.

Tutkimukseni pyrkii selvittämään omaohjaajana toimivien ammattilaisten kokemuksia ja näkemyksiä työskentelymallin toimivuudesta. Toteutan tutkimuksen henkilökohtaisina ja anonyymeinä teemahaastatteluina, joissa omia ajatuksia ja tunteita aiheesta on mahdollista tuoda vapaasti esille. Haastattelut nauhoitetaan aineistonkeruutarkoituksessa, mutta äänitiedostot litteroidaan tekstimuotoon eikä mitakaan tunnistettavia henkilötietoja ole tarkoitus tuoda tutkimuksessa ilmi.

Tärkeitä teemoja ovat:

- Kokemukset omaohjaajuudesta työmenetelmänä
- Parityöskentelyn vaikutus omaohjaajatyöskentelyyn
- Vaativan tason lastensuojelu
- Kiintymyssuhteet omaohjaajatyössä
- Työn kehittäminen

Opinnäytetyön tarkoituksena on saada aiheesta uutta tietoa, jota voidaan hyödyntää työskentelymenetelmien kehittämisessä tulevaisuudessa.

Haastattelu on kestoltaan arviolta 20-40 minuuttia. Osallistuminen on vapaaehtoista ja osallistujien suostumus vahvistetaan kirjallisesti. Haastatteluaineisto anonymisoidaan ja vastaukset käsitellään luottamuksellisesti. Tutkimusaineistoa hyödynnetään ainoastaan tähän opinnäytetyöhön ja aineisto hävitetään työn valmistuttua.

Tutkimus valmistuu huhtikuussa 2025. Sen jälkeen opinnäytetyö on luettavissa Theseus -julkaisuarkistossa.

Kiitos osallistumisesta!

Ystävällisin terkuin Nea Kilkki

Liite 2: Opinnäytetyön osallistujan suostumuslomake

Opinnäytetyön nimi: Omaohjaajatyöskentely pareittain lastensuojelulaitoksessa

Opinnäytetyön toteuttaja: Laurea-ammattikorkeakoulu, Nea Kilkki, nek00002@laurea.fi

Minua _____ on pyydetty osallistumaan yllä mainittuun opinnäytetyöhön, jonka tarkoituksena on tutkia parityönä toteutettavaa omaohjaajatyöskentelyä lastensuojelun sijaishuollon laitoksissa.

Olen saanut tiedotteen opinnäytetyöstä ja ymmärtänyt sen. Tiedotteesta olen saanut riittävän selvityksen opinnäytetyöstä, sen tarkoituksesta ja toteutuksesta, oikeuksistani sekä osallistumiseen mahdollisesti liittyvistä hyödyistä ja riskeistä. Minulla on ollut mahdollisuus esittää kysymyksiä ja olen saanut riittävän vastauksen kaikkiin opinnäytetyötä koskeviin kysymyksiini.

Olen saanut tiedot opinnäytetyöhön mahdollisesti liittyvästä henkilötietojen keräämisestä, käsittelystä ja luovuttamisesta ja minun on ollut mahdollista tutustua opinnäytetyön tietosuojaselosteeseen.

Osallistun opinnäytetyöhön vapaaehtoisesti. Minua ei ole painostettu eikä houkuteltu osallistumaan opinnäytetyöhön.

Minulla on ollut riittävästi aikaa harkita osallistumistani opinnäytetyöhön.

Ymmärrän, että osallistumiseni on vapaaehtoista ja että voin peruuttaa tämän suostumukseni koska tahansa syytä ilmoittamatta. Olen tietoinen siitä, että mikäli keskeytän (voin jatkaa sitä myöhemmin) osallistumisen, keskeyttämiseen asti kerättyjä tietoja voidaan käyttää opinnäytetyöhön.

Olen saanut tietoa opinnäytetyön aineiston mahdollisesta jatkokäytöstä tai tallentamisesta data-arkistoon ja hyväksynyt tämän.

Allekirjoituksellani vahvistan osallistumiseni tähän opinnäytetyöhön.

Vahvistan suostumukseni henkilötietojen käsittelyyn tietosuojaselosteessa kuvatulla tavalla.

_____ / ____ . ____ . _____

Allekirjoitus: _____

Nimenselvennys: _____

Alkuperäinen allekirjoitettu osallistujan suostumus sekä kopio opinnäytetyötiedotteesta liitteineen jäävät opinnäytetyöntekijän arkistoon. Opinnäytetyötiedote liitteineen ja kopio allekirjoitetusta suostumuksesta annetaan osallistujalle.